

แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

Catalyst for Sustainable Systems Change

**แผนกลยุทธ์ กสศ.
ปี 2568-2570**
Catalyst for Sustainable Systems Change

สารประธานกรรมการบริหาร

นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ก่อตั้งขึ้นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (มาตรา 54) โดยมีพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับ โดย กสศ. ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงนวัตกรรมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู ทั้งนี้ เพื่อให้คนไทยมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง เพื่อตัดวงจรความยากจนข้ามรุ่น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ

การดำเนินงานภายใต้แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2565-2567 ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นแผนกลยุทธ์ฉบับที่สองนั้น กสศ. ได้ยกระดับการทำงานให้สามารถร่วมแก้ไขปัญหาเชิงระบบที่ซับซ้อนและฝังรากลึกในประเทศไทยมาหลายสิบปีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดย กสศ. ทำหน้าที่เป็นกลไกเหนี่ยวนำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิรูประบบการศึกษาในจุดที่ส่งผลแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงระบบ ร่วมไปกับการช่วยเหลือกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เปราะบางยากลำบากตามความคาดหวังของสังคม แต่จากสถานการณ์และแนวโน้มสำคัญ ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ ต่างส่งผลให้โจทย์ของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีมิติความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลกระทบที่สืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต่อสถานะเศรษฐกิจสังคมของไทยและนานาชาติ รวมทั้งจากแนวโน้มโครงสร้างประชากรไทยที่มีการหดตัวลงในอัตราเร่งสูง โดยในปี 2566 ไทยได้เป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็น 1 ใน 5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3-21 ปี ที่จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง

โจทย์เหล่านี้ล้วนเป็นความท้าทายสำคัญต่อการดำเนินงานของ กสศ. ในระยะสามปีต่อจากนี้ (ปี 2568-2570) ในการกำหนดกลยุทธ์และมาตรการเร่งด่วนเพื่อระดมและเหนี่ยวนำความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้ตระหนักและเร่งมือพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเปราะบางที่หลุดออกจากระบบการศึกษาให้มีโอกาสกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นหรือได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนพัฒนาหลักประกันโอกาสทางการศึกษาและสังคมที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

แผนกลยุทธ์ระยะ 3 ปีข้างหน้า (ปี 2568-2570) ฉบับนี้ จึงมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ทุกภูมิภาคของประเทศไทย ประมวลผลความคิดเห็นและความรู้เชิงวิชาการสำคัญ มาจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ที่ทุกฝ่ายเห็นร่วมกัน เพื่อให้สามารถนำไปใช้บรรลุเป้าหมายในการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ในช่วงเวลา 3 ปีจากนี้ สู่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยั่งยืน (Sustainable Systems Change) ที่ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของ กสศ. คือ “เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้เต็มตามศักยภาพ” อย่างยั่งยืน

สารผู้จัดการ

นายไกรยส ภัทราวาท

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้ขับเคลื่อนภารกิจเพื่อสร้างเสมอภาคทางการศึกษา นับตั้งแต่วันที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 โดยตลอดระยะเวลาของการขับเคลื่อนภารกิจสำคัญนี้ กสศ. ตระหนักดีว่า การสร้างเสมอภาคทางการศึกษาให้เกิดเป็นระบบที่ยั่งยืนให้กับประเทศเป็นเรื่องที่ กสศ. ไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง ด้วย กสศ. เป็นองค์กรขนาดเล็กและมีทรัพยากรจำกัด ในขณะที่ต้องทำงานในประเด็นใหญ่ ซับซ้อน และเป็นปัญหาที่สะสมมานานหลายทศวรรษ จึงจำเป็นต้องอาศัยการเหนี่ยวนำความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมขับเคลื่อนความเสมอภาคทางการศึกษา และร่วมกันเป็นเจ้าของโจทย์ความเสมอภาคทางการศึกษาของประเทศและของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส รวมทั้งการพัฒนาาระบบนิเวศที่เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาคุณภาพครูและหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้ ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นเป็นเป้าประสงค์สำคัญที่เป็นฉาบทิศนความเสมอภาคทางการศึกษาไทยที่ กสศ. ได้วางไว้สำหรับแผนกลยุทธ์ฉบับนี้

โดยแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ ซึ่งเป็น 3 ปีที่สาม (ปี 2568-2570) ของ กสศ. ที่ได้มีการทบทวนผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากแผนกลยุทธ์ปี 2565-2567 มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภาคของประเทศ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานการณ์แนวโน้มด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการพัฒนาทุนมนุษย์ภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตลอดจนทิศทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่จะส่งผลกระทบต่อ เพื่อให้แผนกลยุทธ์ดังกล่าวตอบโจทย์และรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมถึงมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนระดับชาติและนโยบายสำคัญของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นบทบาทของ กสศ. ในการเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Catalyst for Change) ผ่านกลยุทธ์การพัฒนาและต่อยอดทุนความรู้ ทุนข้อมูล ทุนนวัตกรรม และทุนภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างผลทวีคูณ (Multiplier Effects) ให้แก่ทรัพยากรด้านบุคลากร และเงินทุนที่ กสศ. ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน ให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบด้านความเสมอภาคทางการศึกษาที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคาดหวังให้เกิดผลในระยะยาวให้กับประเทศไทยอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ กสศ. ขอขอบคุณคณะกรรมการบริหาร ที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการ ภาคีเครือข่ายทางสังคมทุกภาคส่วน และบุคลากรทุกท่านที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570 ฉบับนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนจะร่วมเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ต่อไป

สารบัญ

สารประธานกรรมการบริหาร	02
สารผู้จัดการ	04
บทสรุปผู้บริหาร	08
1 ความเป็นมา	16
1.1 ผลลัพธ์การทำงานที่ผ่านมา และความท้าทายในอนาคต	22
1.2 สถานการณ์และแนวโน้มสำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	30
1.3 ระบบนิเวศการทำงาน ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา	43
1.4 กระบวนการ จัดทำแผนกลยุทธ์	49
1.5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)	53
1.6 จุดเน้นและการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ของแผนกลยุทธ์	55

2	แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570	58
2.1	วิสัยทัศน์ (Vision)	60
2.2	พันธกิจ (Mission)	61
2.3	เป้าประสงค์ (Ultimate Goals) และเป้าหมายปี 2570	62
2.4	กลยุทธ์ (Strategies)	65
2.5	การบริหารเชิงกลยุทธ์ Balanced Scorecard	66
2.6	แนวทางการดำเนินงาน และผลลัพธ์สำคัญ (Key Results)	68
2.7	แผนการดำเนินงานสำคัญรองรับ การขับเคลื่อนตามแผนกลยุทธ์	71

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาและส่งเสริมสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชนซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูและสถานศึกษา รวมทั้งการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อนำไปใช้ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากวัตถุประสงค์การจัดตั้ง กสศ. ได้ดำเนินการตามพันธกิจในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเหินยวนำทุกภาคส่วนร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพื่อพัฒนาคุณภาพครู และสถานศึกษาตามแผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2565-2567 จนบรรลุเป้าประสงค์ และเกิดผลลัพธ์การดำเนินงานที่สำคัญใน 2 มิติ คือ

1 มิติการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มผู้รับประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือ

สนับสนุนเด็กและเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ให้เข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษาในระหว่างทาง ตลอดจนการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อเพิ่มโอกาสการศึกษาต่อให้เด็กและเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส การพัฒนาครูและสถานศึกษา เพื่อลดช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้และพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษา อาทิ ครูรัก(ษ์)ถิ่น นวัตกรรมจัดการเรียนการสอน ต้นแบบโรงเรียนพัฒนาตนเอง (Teacher and School Quality Program: TSQP) การพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ โดยมีหน่วยจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สร้างการเรียนรู้ที่นำไปใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะการเงิน และเศรษฐกิจครัวเรือน

2 มิติการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยศึกษาวิจัย พัฒนานวัตกรรม องค์ความรู้

และพัฒนาฐานข้อมูล เพื่อนำไปผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและความร่วมมือกับเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เพื่อผลักดันภารกิจส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาร่วมกัน อาทิ ระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) และฐานข้อมูลการคัดกรองนักเรียนยากจน (CCT) ที่ถูกนำไปใช้โดยหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อการจัดสรรเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนและนำไปสู่การให้เกิดโครงการพาน้องกลับมาเรียน การนำนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ถูกสร้างโดยโรงเรียนต้นแบบไปขยายผลต่อในโรงเรียนใกล้เคียง ระบบสารสนเทศสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน (Q-Info)

ที่ถูกนำไปใช้โดยเครือข่ายครูและโรงเรียน การเชื่อมฐานข้อมูลกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) เพื่อติดตามการคงอยู่ในระบบและการมีงานทำ การเชื่อมโยงความร่วมมือเครือข่ายทั้งในรูปแบบการระดมทุนจากภาคเอกชนและการระดมความร่วมมือระดับพื้นที่ในการพัฒนาต้นแบบกลไกการทำงานในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570 ภายใต้วิสัยทัศน์ **“เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้เต็มตามศักยภาพ”** การขับเคลื่อนภารกิจของ กสศ. ยังมุ่งเน้นการตอบสนองความท้าทายที่สำคัญในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งจากการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มสำคัญที่ทำให้เกิดช่องว่างและส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ประเทศไทยต้องเผชิญ เช่น การพัฒนาระบบการศึกษา การเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อให้สามารถหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนต่างเศรษฐกิจฐานะ โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ช่องว่างของคุณภาพโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ปัญหาการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา ซึ่งเป็นโจทย์การปฏิรูปการศึกษาขนาดใหญ่และสำคัญของประเทศ ทำให้ กสศ. มุ่งเน้นกลยุทธ์การทำงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การระดมทรัพยากรและความร่วมมือ เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่สร้างความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างยั่งยืน และการทำงานในรูปแบบห่วงโซ่มูลค่า (Policy Value Chain) เพื่อให้การทำงานเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เห็นผลลัพธ์ได้เร็วขึ้นและส่งผลต่อการบรรลุเป้าประสงค์ตามแผนกลยุทธ์ กสศ. ที่สำคัญใน 3 เรื่อง คือ

- 1 เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส
- 2 เกิดต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่นอย่างมีคุณภาพ
- 3 ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (All for Education)

ความเชื่อมโยง แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

G1

เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาส การศึกษาหรือการเรียนรู้เพิ่มเติม ศักยภาพ สำหรับเด็กเยาวชนที่ ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

S1

ชี้เป้าเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลน ทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทั้งในและ นอกกระบวนการศึกษา

S2

ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษา และการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบ การศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

G2

เกิดต้นแบบการจัดการศึกษาและ การเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น อย่างมีคุณภาพ

S3

ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบ การจัดการศึกษาและการเรียนรู้

G3

ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมี ส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาค ทางการศึกษา

S4

เหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่าย

S5

สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัย และนวัตกรรม

S6

พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

แผนภาพสรุป แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

วิสัยทัศน์

เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคน สามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ได้เต็มตามศักยภาพ

พันธกิจ

เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน ร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพครู และหน่วยจัดการเรียนรู้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เป้าประสงค์	G1 เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็ก และเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือด้อยโอกาส	G2 เกิดต้นแบบการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ที่มีทางเลือก และยืดหยุ่นอย่างมีคุณภาพ	G3 ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	
กลยุทธ์ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	S1 ชี้อาชีพเด็ก และเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและส่งต่อให้หน่วยงานระดับนโยบาย และระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุน ติดตามการศึกษา และการเรียนรู้ ให้เต็มตามศักยภาพ	S2 ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษา และการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษา และการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	S3 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่น หน่วยจัดการเรียนรู้ หน่วยงานผลิตและพัฒนาครู รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอน และเครือข่ายครู	S4 เหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่าย โดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลัก ในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรม การระดมทรัพยากรและข้อมูล เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา
ด้านกระบวนการภายใน	S5 สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัย และนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย และต้นแบบการทำงาน			
ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	S6 พัฒนางองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร			

แผนงานสำคัญรองรับการขับเคลื่อนตามแผนกลยุทธ์

S1

แผนงาน (1)

สนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้
ให้เต็มตามศักยภาพ

S2

S3

แผนงาน (2)

พัฒนาครู หน่วยจัดการเรียนรู้
และต้นแบบการจัดการศึกษา
และการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

S4

แผนงาน (3)

เสริมสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่าย
เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

S5

แผนงาน (4)

สื่อสารและพัฒนาองค์ความรู้ วิจัย
และนวัตกรรม เพื่อความเสมอภาค
ทางการศึกษา

S6

แผนงาน (5)

บริหารและพัฒนา กศศ.
ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ผลลัพธ์สำคัญ (Key Results)

กลยุทธ์

S1

ซื้อป่าเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและส่งต่อให้หน่วยงานระดับนโยบายและระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนติดตามการศึกษาและการเรียนรู้ให้เต็มตามศักยภาพ

S2

ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสเพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลลัพธ์

R1.1

รูปแบบการส่งต่อเพื่อให้มีมาตรการรองรับการช่วยเหลือ/สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายของ กสศ.

R1.2

สัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสที่ได้รับการช่วยเหลือโดยหน่วยงานอื่นจากการชี้เป้าของ กสศ.

R1.3

โอกาสและอัตรากลับเข้าศึกษาต่อหรือได้รับการเรียนรู้ของเด็ก/เยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาที่เกิดจากการชี้เป้าของ กสศ.

R2.1

เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสในระดับการศึกษาภาคบังคับในหน่วยจัดการศึกษาหลัก ได้รับการค้นหา คัดกรอง และช่วยเหลือ

R2.2

อัตราการคงอยู่ของนักเรียนที่ได้รับการช่วยเหลือจาก กสศ.

กลยุทธ์

S3 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หน่วยงานการเรียนรู้ หน่วยงานผลิตและพัฒนาครู รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอนและเครือข่ายครู

S4 เหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่ายโดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรมการระดมทรัพยากรและข้อมูล เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

ผลลัพธ์

R3.1 ผลสัมฤทธิ์หรือทักษะของผู้เรียนในโรงเรียน/หน่วยจัดการเรียนรู้ต้นแบบเพิ่มสูงขึ้น

R3.2 ช่องว่างของทรัพยากรและผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล ลดลงเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

R3.3 การพัฒนาเครือข่ายเพื่อขยายต้นแบบโรงเรียนพัฒนาคุณภาพและสถาบันต้นแบบผลิตและพัฒนาครูจัดการเรียนรู้ต้นแบบ

R3.4 เยาวชนและประชากรที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ได้รับโอกาสศึกษาหรือพัฒนาอาชีพจนสามารถมีงานทำตามทักษะที่ได้รับการพัฒนา

R4.1 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย/สมาชิกในพื้นที่ เพื่อจัดการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นและกลไกในพื้นที่ในการขับเคลื่อน

R4.2 ระบบและกลไกในการรองรับการขับเคลื่อนงานโดยภาคีและภาคประชาสังคม

R4.3 สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาที่ถูกจัดสรรตามหลักความเสมอภาคระดับประเทศและพื้นที่

กลยุทธ์

S5 สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้วิจัย และนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย และต้นแบบการทำงาน

S6 พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร

ผลลัพธ์

R5.1 งานวิจัย องค์ความรู้ นวัตกรรม ที่ได้มีการติดตามและประเมินผล ถูกนำไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง ส่งต่อให้กับหน่วยงานอื่น หรือเป็น ข้อเสนอเชิงนโยบาย

R5.2 การนำข้อเสนอเชิงนโยบายไป ขับเคลื่อนได้บรรลุตามเป้าประสงค์

R6.1 ระดับความผูกพันกับองค์กรของ พนักงาน

R6.2 ศักยภาพของพนักงานที่ตอบโจทย์ การขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุตาม เป้าประสงค์ขององค์กร

R6.3 เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และ สนับสนุนการทำงานเชิงคุณภาพ ขององค์กร

ความเป็นมา

1 ความเป็นมา

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 54 วรรค 6 ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน หรือใช้

มาตรการหรือกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย ซึ่งกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระและกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 กำหนดให้ กสศ. มีวัตถุประสงค์ตามมาตรา 5 ดังนี้

1

ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม เพื่อให้เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัย ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย

2

ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา และสนับสนุนเงินและค่าใช้จ่ายให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส และผู้ด้อยโอกาส จนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3

เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพื้นฐานและศักยภาพที่แตกต่างกัน

4

ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ และผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตได้

5

ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือสถานศึกษา เพื่อให้มีการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสามารถรู้และพัฒนาได้ตามความถนัดและศักยภาพของตน

6

ดำเนินการหรือจัดให้มีการศึกษา วิจัย หรือค้นคว้าแนวทางในการพัฒนาครู ให้มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความรู้ และมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาโดยมีแรงจูงใจที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครู

7

ดำเนินการหรือจัดให้มีการศึกษา วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา สนองความต้องการทางด้านกำลังแรงงาน และการยกระดับความสามารถของคนไทย

การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้างต้นของ กสศ. ได้ขับเคลื่อนภารกิจในการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผน และนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่ 4 การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

เป้าหมาย

สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ

ตัวชี้วัด

ความแตกต่างของรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐ ระหว่างกลุ่มประชากร

ประเด็นยุทธศาสตร์

การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ โดยลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง โดยการจัดให้มีมาตรการพิเศษเพื่อให้สามารถระบุตัวกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ และให้ความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการอย่าง

เฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ยากจน และผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน โดยมีเป้าหมายการตัดขาดวงจรความยากจนไม่ให้ส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูกหลาน และช่วยเหลือกลุ่มคนที่เดือดร้อนที่สุด

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566-2580) ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

ประเด็นที่ 17 ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม

เป้าหมาย

คนไทยทุกคนได้รับการคุ้มครองและมีหลักประกันทางสังคมเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด

ดัชนีความยากจนหลากหลายมิติของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือ ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ต่อปี

แผนย่อย มาตรการแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะกลุ่ม

เป้าหมาย

มีระบบและกลไกในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ตัวชี้วัด

คนเปราะบางในระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า ลดลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10 ต่อปี

หมวดหมายที่ 9

ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลงและมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม

เป้าหมาย

- 1 คริวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นคริวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีโอกาสในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม จนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด

- 1 ทุกคริวเรือนที่ถูกคัดกรองว่ามีแนวโน้มกลายเป็นคริวเรือนยากจนข้ามรุ่นในปี 2565 สามารถหลุดพ้นจากสถานะการมีแนวโน้มเป็นคริวเรือนยากจนข้ามรุ่นภายในปี 2570
- 2 อัตราการเข้าเรียนสุทธิแบบปรับของเด็กจากคริวเรือนยากจนข้ามรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 100 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70
- 3 เด็กจากคริวเรือนยากจนข้ามรุ่น เติบโตไปเป็นแรงงานที่มีทักษะ หรือสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่า เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50
- 4 สัดส่วนของเด็กปฐมวัยในคริวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีปัญหาพัฒนาการไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ลดลงร้อยละ 20

นโยบายรัฐบาลด้านการศึกษา

การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เป็นรากฐานสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยดำเนินนโยบายปฏิรูปการศึกษาและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนตามความถนัด ส่งเสริมการอ่าน เพื่อสร้างอนาคต สร้างรายได้ กระจายอำนาจการศึกษาให้ผู้เรียนได้เข้าถึงการเรียนรู้อย่างทั่วถึง สร้างบุคลากรที่มีทักษะและความสามารถตรงต่อความต้องการของการจ้างงาน ให้ความสำคัญต่อคุณภาพของครูทั้งประเทศ

จากการขับเคลื่อนภารกิจลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของ กสศ. ที่ผ่านมา ได้สร้างผลลัพธ์การทำงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มผู้รับผลประโยชน์ คือ เด็ก เยาวชน และประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยนำงานวิจัย นวัตกรรม องค์ความรู้ และพัฒนาฐานข้อมูลไปใช้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ทั้งระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ดังนี้

1.1 ผลลัพธ์การทำงานที่ผ่านมา และความท้าทายในอนาคต

ผลลัพธ์การดำเนินงานที่สำคัญตามแผนกลยุทธ์ ปี 2565-2567 กสศ. ขับเคลื่อนภารกิจบรรลุตามเป้าประสงค์ (Goals) และเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 2 มิติ คือ

1 มิติการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มผู้รับประโยชน์

การทำให้เด็กและเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงการศึกษา (learning access) ในระบบหรือการศึกษาทางเลือกอย่างมีคุณภาพ ป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา จนสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ โดยมุ่งหวังให้มีการเข้าเรียน การคงอยู่ในระบบการศึกษา และโอกาสศึกษาต่อในและนอกระบบตามศักยภาพของผู้เรียนเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนสภาพแวดล้อม ผ่านการพัฒนาศักยภาพครูและหน่วยจัดการเรียนรู้ ให้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning outcome) ที่สอดคล้องกับความถนัดและทักษะ ลดช่องว่างผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสและนักเรียนกลุ่มอื่น รวมถึงการจัดการศึกษาทางเลือก (alternative education) ที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน โดยให้เยาวชนนอกระบบการศึกษา และประชาชนนอกระบบได้รับโอกาสกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือได้รับการพัฒนาอาชีพ โดยมีผลลัพธ์การดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

เข้าถึงการศึกษาทุกช่วงวัย- ป้องกันการหลุดออกนอกระบบระหว่างทาง

ในช่วงปี 2565-2566 กสศ. ได้ดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายให้เข้าถึงการเรียนรู้ตลอดช่วงอายุอย่างต่อเนื่อง ด้วยการช่วยเหลือโดยตรงแก่กลุ่มนักเรียนยากจนพิเศษ และด้อยโอกาส ผ่าน**แผนงานพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา** ซึ่งจัดสรรเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไขให้นักเรียนทุนเสมอภาคตั้งแต่ระดับอนุบาล 1-มัธยมศึกษาตอนต้น ครอบคลุมสถานศึกษา 6 สังกัด ได้แก่ สพฐ. อปท. บช.ตชด. พศ. สช. และ กทม. การช่วยเหลือดังกล่าวเพิ่มอัตราการเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ พร้อมทั้งการติดตามการมาเรียนที่ช่วยรักษาให้นักเรียนคงอยู่ในระบบจนสำเร็จการศึกษา ไม่หลุดออกนอกระบบในช่วงชั้นรอยต่อ พร้อมด้วยการพัฒนาต้นแบบที่รวบรวมแหล่งทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนยากจนที่ไม่ได้รับทุนเสมอภาคจาก กสศ. โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อเพิ่มโอกาสการศึกษาต่อให้เด็กยากจน

ในอีกทางหนึ่ง เสริมต่อโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับด้วย**แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ** ซึ่งสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับอาชีวศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อาชีพ หลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลและผู้ช่วยทันตแพทย์ สาขาอุตสาหกรรมเป้าหมาย และสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและเทคโนโลยีดิจิทัล เสริมด้วยการผลักดันเชิงนโยบายจนเกิดความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส และ**แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล** ที่สนับสนุนให้กลุ่มนักเรียนยากจนและด้อยโอกาสในพื้นที่ห่างไกลทุกคนมีโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาการศึกษา ปฐมวัยและการประถมศึกษา เพื่อกลับไปบรรจุเป็นครูรุ่นใหม่ในโรงเรียนภูมิลุ่มำเนาบ้านเกิดหรือทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น

การดำเนินงานทั้ง 3 แผนงาน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูงกว่าภาคบังคับ ลดแนวโน้มการหลุดออกนอกระบบระหว่างทางหรือในช่วงชั้นรอยต่อของการศึกษา พร้อมทั้งการเสริมศักยภาพและทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพต่อไป

พัฒนาครู-พัฒนาโรงเรียน- เพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้

นอกจากการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ **แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาคูสำหรับโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล** ยังช่วยลดช่องว่างทางผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสนักเรียนกลุ่มอื่น และลดความเหลื่อมล้ำทางคุณภาพระหว่างหน่วยจัดการศึกษา โดยการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนผ่านการพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักศึกษาทุนครูรัก(ษ์)ถิ่นที่จะไปปฏิบัติงานเป็นครูรุ่นใหม่ในพื้นที่ห่างไกล การยกระดับคุณภาพโรงเรียนปลายทางสังกัด สพฐ. การพัฒนาคูในโรงเรียนสังกัด บข.ตชด. รวมทั้งการพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาในชุมชน ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างความพร้อมเชิงคุณภาพให้แก่ครูในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดีขึ้นของนักเรียนในระบบและเยาวชนนอกระบบในพื้นที่ โดย กสศ. มีการวางแผนติดตามและประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินงานในระยะยาว

ขณะเดียวกัน **แผนงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ** ได้พัฒนาต้นแบบโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQP) ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนและลดช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนต่างโรงเรียนผ่านหลายมิติ อาทิ นวัตกรรมต้นแบบการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน การพัฒนาระบบบริหารจัดการโรงเรียนโดยผู้อำนวยการและบุคลากร การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และระบบสารสนเทศสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน (Q-Info) อันนำไปสู่การสร้างเสริมพัฒนาการ เช่น กล้ามเนื้อมัดเล็ก และสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ ได้แก่ คุณค่า ทักษะชีวิต ทักษะ และความรู้ ให้เกิดกับผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนต้นแบบบางแห่งมีความสามารถในการขยายผลต่อด้วยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาของตนเอง ทั้งนี้ ในระยะถัดไป ต้นแบบโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQP) จะถูกต่อยอดไปสู่การดำเนินงานและต้นแบบการบริหารจัดการการขับเคลื่อนขบวนการโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQM) โดยมุ่งเน้นให้ครูและโรงเรียนต้นแบบดังกล่าวสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่อง คล่องตัว และเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บนหลักการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันระหว่างระดับพื้นที่และส่วนกลาง

สำหรับการพัฒนาหน่วยจัดการเรียนรู้ที่จัดการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับนั้น ได้รับการส่งเสริมตาม **แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพเยาวชนระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ** ให้สามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ ที่สนับสนุนสมรรถนะและคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ผ่านการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการ การวางแผนเส้นทางการประกอบอาชีพ ตลอดจนการหนุนเสริมทักษะชีวิต ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่ยังคงต้องติดตามต่อเนื่อง คือ ความสามารถของสถานศึกษาในการออกแบบหลักสูตรตามบริบทของพื้นที่ด้วยตนเอง และการนำต้นแบบไปขยายผลและขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปสู่ระดับพื้นที่หรือจังหวัดอย่างแท้จริง

เปิดกว้าง การศึกษาทางเลือก

ในส่วนของการศึกษาทางเลือกผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัด คือ การที่เยาวชนนอกระบบการศึกษา และประชากรวัยแรงงานนอกระบบได้รับโอกาสพัฒนาทักษะตามความสามารถ จนสามารถประกอบอาชีพ พึ่งพาตนเอง และเป็นกำลังหลักในการดูแลครอบครัว ตาม**แผนงานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ** ซึ่งเน้นสนับสนุนให้เกิดหน่วยจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สร้างการเรียนรู้ที่นำไปใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่ ตลอดจนจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะการเงิน และเศรษฐกิจครัวเรือน ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

การดำเนินงานดังกล่าวครอบคลุมเด็กและเยาวชนนอกระบบหลายกลุ่ม ผ่านความร่วมมือจากหน่วยงานเฉพาะทาง อาทิ การทำงานร่วมกับกรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนพิการ ซึ่งมีการค้นพบโมเดลการจัดการเรียนรู้ที่มีความสุข (happiness active learning) แนวทางการพัฒนาศักยภาพครูพี่เลี้ยง และบทบาทของผู้บริหารศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการในพื้นที่นำร่อง จนมีการถอดบทเรียนเพื่อเตรียมขยายผลไปสู่ศูนย์พัฒนาฯ ในภูมิภาคอื่น ๆ การทำงานร่วมกับกรมกิจการเด็กและเยาวชน ที่มีการยกระดับและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานรองรับเด็กและเยาวชนให้เป็นนักจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการหาทางป้องกันไม่ให้อาสาสมัครเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมร่วมกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อร่วมกันพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บนแนวคิด “เปลี่ยนพื้นที่ควบคุมเป็นพื้นที่การเรียนรู้ เปลี่ยนผู้คุมเป็นครูนักจัดการเรียนรู้” เพื่อให้เด็กที่ก้าวพลาดไปอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชน ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่ออาชีพหรือได้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งกรมพินิจฯ ได้นำต้นแบบดังกล่าวไปใช้เป็นเครื่องมือหลักในการขยายผลไปยังศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนในพื้นที่อื่น เพื่อเพิ่มทางเลือกในการจัดการศึกษานอกเหนือจากกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.)

นอกจากนี้ กสศ. ได้พัฒนาต้นแบบการพัฒนาสมรรถนะครูนอกระบบการศึกษา ได้แก่ ต้นแบบครูประจำการ ต้นแบบครูนักพัฒนา และต้นแบบครูจิตอาสา อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับพื้นที่ห่างไกล เพื่อจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายให้แก่เยาวชนและประชากรนอกระบบการศึกษา จะเห็นได้ว่า กสศ. ได้มุ่งส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ ในหลายด้าน อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของข้อมูลในการค้นหาเยาวชนนอกระบบการศึกษา ทำให้ผลลัพธ์ในเรื่องโอกาสการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือการเรียนรู้ของเยาวชนนอกระบบ รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนในห้วงเวลาที่ผ่านมา

2 มิติการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

จุดเน้นสำคัญในแผนกลยุทธ์ ปี 2565-2567 คือ การศึกษาวิจัย พัฒนานวัตกรรม องค์ความรู้ และพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อนำไปผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ทั้งระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ให้มุ่งไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เพื่อผลักดันภารกิจส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาร่วมกัน โดยมีผลลัพธ์การดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

- ระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) ที่เชื่อมโยงฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของภาครัฐ 6 กระทรวง ฐานข้อมูลการคัดกรองนักเรียนยากจน (CCT) ที่ถูกนำไปใช้โดยหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อการจัดสรรเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนและนำไปสู่การผลักดันให้เกิดโครงการพาน้องกลับมาเรียน
- การนำนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ถูกสร้างโดยโรงเรียนต้นแบบไปขยายผลต่อในโรงเรียนใกล้เคียง
- ระบบสารสนเทศสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน (Q-Info) ที่ถูกนำไปใช้โดยเครือข่ายครูและโรงเรียน การเชื่อมโยงข้อมูลกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) เพื่อติดตามการคงอยู่ในระบบและการมีงานทำ
- เชื่อมโยงความร่วมมือเครือข่ายทั้งในรูปแบบการระดมทุน เช่น ทุนก้าวเพื่อน้อง และทุนจากภาคเอกชน ฯลฯ และรูปแบบการระดมความร่วมมือ อาทิ การผลักดันนโยบายระดับพื้นที่จนเกิดศูนย์การเรียนรู้ระดับจังหวัดหรืออำเภอ
- การพัฒนาตัวแบบกลไกการทำงานบนหลักการกระจายความเป็นเจ้าของโดยแผนงานจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยการย่อส่วนการทำงานระดับประเทศมาเป็นระดับจังหวัด เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้ทั่วถึงมากขึ้น ลดระยะเวลาดำเนินงาน และใช้งบประมาณได้อย่างตรงประเด็น ในปี 2566 มีกลไกการทำงานที่เข้มแข็งเพื่อสร้างความเสมอภาค 15 จังหวัด¹ และระดับเมืองอีก 4 เมือง² ซึ่งผลลัพธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เห็นได้ชัด คือ แผนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่ได้รับการบรรจุเป็นแผนการทำงานระดับจังหวัด และการมีเครือข่ายความร่วมมือระดับพื้นที่ที่พร้อมเป็นแหล่งทรัพยากร สะท้อนให้เห็นว่าจังหวัดมีการจัดสรรงบประมาณโดยใช้ข้อมูลความเหลื่อมล้ำของพื้นที่เป็นเกณฑ์และมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรในจังหวัด ในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำได้เองในระยะยาว

¹ ตัวแบบการจัดการศึกษาระดับจังหวัด 15 จังหวัด ประกอบด้วย แม่ฮ่องสอน ลำปาง พะเยา สุโขทัย พิษณุโลก ขอนแก่น สุรินทร์ ระยอง สมุทรสงคราม สุราษฎร์ธานี สงขลา ปัตตานี เชียงราย นครพนม และ ยะลา

² ตัวแบบการจัดการศึกษาระดับเมือง 4 เมือง (learning city) ประกอบด้วย เทศบาลนครยะลา เทศบาลนครตรัง เทศบาลนครอุดรธานี และ เทศบาลเมือง ลำพูน

ผลลัพธ์การดำเนินงานในช่วงปี 2565-2566 ตามแผนกลยุทธ์ กสศ. 2565-2567 ได้บรรลุเป้าประสงค์ต่อกลุ่มเป้าหมายผ่านผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในระดับเป้าหมายของ กสศ. โดยเฉพาะการสร้างหลักประกันทางโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ในระดับการศึกษาภาคบังคับที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการเหนี่ยวนำความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในระบบนิเวศการศึกษา ร่วมดำเนินการคัดกรองนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษ จัดสรรเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไขให้แก่เด็กนักเรียนยากจนพิเศษ (ทุนเสมอภาค) และติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรและขอบเขตบทบาทของ กสศ. ในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างยั่งยืน จึงต้องอาศัยการบูรณาการฐานข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการค้นหาเด็กและเยาวชนได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และการส่งต่อหรือชี้เป้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การขับเคลื่อนทางนโยบายร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานเจ้าของเรื่องอย่างจริงจัง เพื่อสร้างโอกาสในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับสูงกว่าภาคบังคับ และการศึกษาทางเลือกที่มีคุณภาพและยืดหยุ่นในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา

ทั้งนี้ ความท้าทายที่สำคัญใน 3 ปีข้างหน้า คือ การสร้างทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง ให้เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าถึงรูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ชีวิตและพื้นที่ของตน เพื่อเพิ่มโอกาสการมีงานทำและการออกจากกับดักความยากจนชั่วรุ่น พร้อมทั้งการกระจายความเป็นเจ้าของให้ทุกภาคส่วน ผ่านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การออกแบบร่วมกันตั้งแต่ต้น ตลอดจนการนำต้นแบบนวัตกรรม องค์ความรู้ และฐานข้อมูลที่ กสศ. วิจัยและนำร่องไปขยายผลจนเกิดเป็นนโยบายระดับประเทศและระดับท้องถิ่น รวมถึงการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา จากปัจจุบันที่มีลักษณะการจัดสรรแบบรายหัว เป็นการจัดสรรบนหลักความเสมอภาค (Equity-based Budgeting) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและผลลัพธ์ในการลดความเหลื่อมล้ำและความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างยั่งยืนของประเทศได้อย่างแท้จริง

1.2 สถานการณ์และแนวโน้มสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

‘กบฏกรายได้ปานกลาง’ คือ สถานการณ์ที่ประเทศไทยต้องเผชิญมามากกว่า 46 ปี³ โดยมีการคาดการณ์จากธนาคารแห่งประเทศไทยว่า ด้วยอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) เฉลี่ย ร้อยละ 3.5 ต่อปี ประเทศไทยอาจจะต้องใช้เวลาอีก 23 ปี (นับจากปี 2566) จึงจะสามารถหลุดพ้นจากกับดักกรายได้ปานกลางได้สำเร็จ โดยการจะก้าวข้ามการเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางนั้นอาศัยหลายกลไกประกอบกัน **ซึ่งรากฐานสำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาระบบการศึกษาและการพัฒนาทักษะแรงงาน**

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เชื่อว่า การให้การศึกษาที่เสมอภาคแก่เด็กและเยาวชนคือกุญแจสำคัญที่จะพาประเทศไทยออกจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง เนื่องจากการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มยากจนและยากจนพิเศษ มีโอกาสหรือทางเลือกในการศึกษาและการเรียนรู้ที่สูงขึ้น จะทำให้พวกเขามีความรู้ความสามารถและทักษะที่สูงขึ้น พร้อมไปต่อยอดในการประกอบอาชีพที่ตอบโจทย์บริบทพื้นที่และการดำเนินชีวิตของตน โดยเฉพาะอาชีพที่ต้องการทักษะสูงและให้ผลตอบแทนสูง ส่งผลให้พวกเขามีรายได้ที่สูงขึ้นและสูงมากกว่ารุ่นพ่อแม่ ซึ่งจะช่วยลดความยากจนข้ามรุ่นในระดับครัวเรือน ยกกระดานรายได้ของประเทศ และนำพาสังคมไทยออกจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางของประเทศไทยในท้ายที่สุดจากการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.) ซึ่งให้เห็นว่า คนที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าจะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่สูงกว่า และถ้าทุกคนที่อยู่ได้เส้นความยากจนเรียนจบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับจะช่วยสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (IRR) สูงถึง ร้อยละ 9⁴ ซึ่งเป็นระดับที่สามารถเทียบเคียงกับผลตอบแทนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดหวังจากโครงการหนึ่ง ๆ (ร้อยละ 9-12) ซึ่งสะท้อนว่า การลงทุนทางด้านการศึกษาที่มีนัยสำคัญทางผลทางบวกต่อรายได้ของบุคคลและต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยในภาพรวม

อย่างไรก็ตาม ระหว่างเส้นทางที่จะไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา กสศ. ต้องรับมือกับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทยในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับแนวโน้มความเหลื่อมล้ำที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในระยะ 3 ปีข้างหน้า กสศ. จึงได้ศึกษาปัจจัยและความท้าทายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบการจัดทำแผนกลยุทธ์ ปี 2568-2570 ดังนี้

³ อ้างอิงจากรายงานขีดความสามารถในการแข่งขันโลกปี 2022 โดย International Institute for Management Development (IMD)

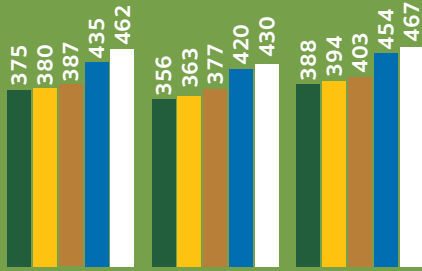
⁴ ประมาณการโดยสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.) ซึ่งคำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2564 โดยคิดมูลค่าปัจจุบัน (Present Value) บนสมมติฐานอัตราคิดลด (Discounted Rate) ที่ร้อยละ 3

1.2.1 สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทยในปัจจุบันในระดับมหภาค

ภาพของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ถูกสะท้อนผ่าน 3 มิติที่สำคัญ ดังนี้

1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

คะแนน PISA ตามเศรษฐกิจฐาน:

- Quantile 1 (จนสุด)
- Quantile 2
- Quantile 3
- Quantile 4 (รวยสุด)
- ข้างเผือก (อยู่กลุ่ม Q1 แต่สามารถทำคะแนนได้ Top 25% ของประเทศ)

ที่มา : OECD พ.ศ. 2566 ประมวลผลข้อมูลโดยสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.)

เด็กครอบครัวรายได้สูง (25% บนสุด) มีคะแนนในระดับ **สูงสุด**

เด็กครอบครัวรายได้น้อยลงมา ค่าเฉลี่ยคะแนน **น้อยลง** ตามกัน

ไทยมีเด็กข้างเผือก* ถึง **15%** (อันดับ 9 จาก 81 ประเทศ)
*เด็กข้างเผือก คือ เด็กที่อยู่ในกลุ่มรายได้ยากจนที่สุด แต่มีผลการสอบอยู่ในกลุ่มสูงสุด 25%

2 โอกาสการศึกษาและการเรียนรู้

ของเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษ

38% ไม่ได้เข้าเรียน

27% ไม่ได้รับบริการส่งเสริมสุขภาพ

4%

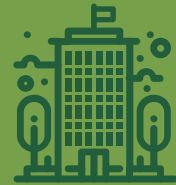
ไม่ได้รับการตรวจรักษาเมื่อเจ็บป่วยหรือจำเป็น

เกือบครึ่งไม่ได้อยู่ในระบบจดทะเบียนคนพิการของรัฐ

3 คุณภาพโรงเรียน

การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาตามรายหัวนักเรียน

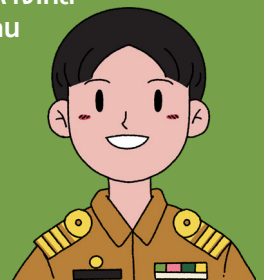
ส่งผลต่อความ **เหลื่อมล้ำ** ของคุณภาพโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนขนาดใหญ่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ **มากกว่า**

โรงเรียนขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน) ที่ต้องแบกรับต้นทุนต่อหัวสูงกว่า

70% ของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลขาดแคลน **ครู**

ที่มา: World Bank, 2563 ประมวลผลข้อมูลโดยสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.)

ที่มา: UNICEF Thailand, 2564

ที่มา: โครงการเพื่อศึกษาแนวทางการจัดหางบประมาณในลักษณะบูรณาการการศึกษาเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ระยะที่ 2, กสศ. และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565

1

ช่องว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ของนักเรียนต่างเศรษฐกิจฐานะ

จากผลคะแนนสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ปี 2565 หากแบ่งนักเรียนไทยที่เข้าร่วมทดสอบเป็น 4 กลุ่มตามเศรษฐกิจฐานะ พบว่า คะแนนสอบของเด็กแปรผันตามระดับรายได้ของครอบครัว กล่าวคือ เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีรายได้สูงสุด (ร้อยละ 25 บนสุด) ทำคะแนนได้ในระดับสูงสุดของการทดสอบ และเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีรายได้น้อยลงมามีค่าเฉลี่ยของคะแนนน้อยลงตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์เฉพาะเด็กกลุ่มที่มีฐานะจนสุด (ร้อยละ 25 ล่างสุด) พบว่า ร้อยละ 77 ของเด็กกลุ่มนี้มีคะแนนสอบต่ำกว่าระดับพื้นฐานหรือไม่ผ่านผลการประเมิน อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มที่มีฐานะจนสุดดังกล่าว มีเด็กร้อยละ 15 สามารถทำคะแนนได้สูงจนอยู่ในกลุ่มนักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดร้อยละ 25 ของประเทศ หรือที่ถูกนิยามว่า “เด็กกลุ่มข้างเผือก (resilient students)” ซึ่งสัดส่วนของเด็กกลุ่มข้างเผือกของไทยถือว่าสูงเป็นอันดับที่ 9 จาก 81 ประเทศที่เข้าร่วมการทดสอบ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับเด็กบางคน ความยากจนไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ และระบบการศึกษาจำเป็นต้องค้นหาและผลักดันเด็กกลุ่มข้างเผือกให้ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้สูงสุดตามศักยภาพ ทั้งนี้ การวิเคราะห์เชิงลึกถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของผลลัพธ์ระหว่างเด็กกลุ่มข้างเผือกและเด็กคนอื่นในเศรษฐกิจฐานะล่างสุด (ร้อยละ 25 ล่างสุด) จะช่วยกำหนดแนวทางสนับสนุนศักยภาพเด็กที่มีฐานะจนสุดคนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอันนำไปสู่การลดช่องว่างของผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนต่างเศรษฐกิจฐานะได้ในอีกทางหนึ่ง

รายงานโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ปี 2565 ยังชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนจากสถาบันครอบครัวและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือ ปัจจัยเอื้อที่สำคัญต่อการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของเด็ก จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า เด็กกลุ่มข้างเผือกมีความรู้สึก “ได้รับการเอาใจใส่จากครอบครัว (families’ active interests in students and their learning)” และรู้สึก “เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในโรงเรียน (sense of belonging at school)” มากกว่าเด็กคนอื่นในเศรษฐกิจฐานะล่างสุด ดังนั้น การให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว โรงเรียน รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างโรงเรียนและครอบครัว (school-family partnerships) คือ หัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาไทย

2

ช่องว่างของโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มทั่วไปและกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

จากรายงานประจำปีของยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย ประจำปี 2564 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (พิการ) ประมาณร้อยละ 38 ไม่มีโอกาสในการเข้าเรียน ร้อยละ 27 ไม่ได้รับแม้แต่การบริการส่งเสริมสุขภาพ และเกือบครึ่งไม่ได้อยู่ในระบบจดทะเบียนคนพิการของรัฐ ซึ่งสะท้อนถึงโอกาสที่ขาดหายไปของเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าว ดังนั้น การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมในการดูแล คุ้มครอง และสนับสนุนโอกาสการศึกษาและเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในด้านต่าง ๆ จึงเป็นอีกประเด็นที่ไม่สามารถมองข้ามได้

3

ช่องว่างของคุณภาพโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

ในปัจจุบันการจัดสรรทรัพยากรไปสู่โรงเรียนที่ยังคงอิงตามจำนวนนักเรียนเป็นหลัก ซึ่งเพิ่มช่องว่างของคุณภาพโรงเรียนที่มีความต่างของขนาดหรือจำนวนนักเรียน ทั้งที่ต้นทุนค่าใช้จ่ายต่อหัวของโรงเรียนขนาดเล็กสูงกว่าต้นทุนต่อหัวดังกล่าวของโรงเรียนขนาดใหญ่ เนื่องจากค่าใช้จ่ายพื้นฐาน อาทิ ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุอุปกรณ์ทั้งทางกายภาพและสำหรับใช้จัดการเรียนการสอน และค่าจ้างครู ไม่แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบประมาณไม่เพียงพอที่จะพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน

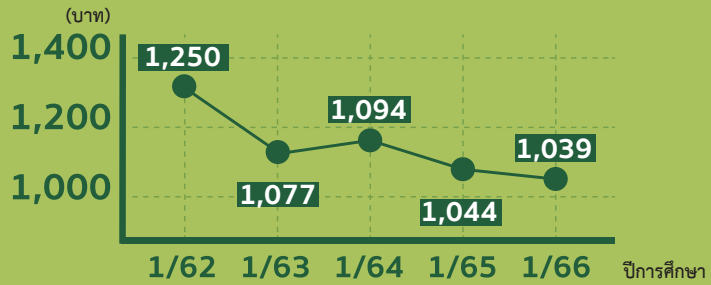
ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล (protected schools) ที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์การขาดทรัพยากรที่สำคัญที่สุด คือ การขาดแคลนครูด้วยสาเหตุการโยกย้ายบ่อย และการขาดการสนับสนุนทางทรัพยากรที่จำเป็นที่สอดคล้องกับโจทย์ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ โดยในปี 2563 ธนาคารโลกได้ประมาณการไว้ว่า โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับอัตราครูเพิ่มอีกร้อยละ 50.8 เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนชั้นเรียน สาระวิชา และชั่วโมงการสอนที่เหมาะสม

อีกทั้ง การวิเคราะห์ผลคะแนนสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ปี 2565 แสดงให้เห็นว่า ยิ่งโรงเรียนที่มีปัญหาการขาดแคลนครูหรืออุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนมากเท่าไร นักเรียนในโรงเรียนยังมีแนวโน้มที่จะทำคะแนนได้น้อยลง⁵ ด้วยเหตุนี้ การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรบุคคลไปยังโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญในการลดช่องว่างของคุณภาพของโรงเรียน และส่งผลต่อเนื่องถึงการลดช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างโรงเรียนที่ต่างด้วยขนาดหรือพื้นที่ได้

⁵ OECD, 2566 ประมวลผลข้อมูลโดยสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.)

สถานการณ์ ระดับกลุ่มเป้าหมายของ กสศ.

จำนวนนักเรียนยากจนพิเศษ
เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
ตามรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ลดลง

หมายเหตุ: รายได้เฉลี่ยครัวเรือนของนักเรียนยากจนพิเศษที่สมัครคัดกรองใหม่รายภาคเรียน (สพฐ.)

การหลุดออก
นอกระบบการศึกษา
ช่วงรอยต่อนักเรียน
กลุ่มยากจนพิเศษ เพียง

4.28%

ที่เรียนจบ
การศึกษา
ภาคบังคับ
ศึกษาต่อ
ระดับอุดมศึกษา

สาเหตุ

ปัจจัยด้านทุนทรัพย์

- ข้อจำกัดการเข้าถึงข้อมูลแหล่งทุน
- เงื่อนไขการจ่ายเงินของแหล่งทุนไม่เอื้ออำนวยต่อการสมัครและเข้าเรียน
- ภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องแบกรับ (นอกเหนือจากค่าเทอม)

ค่าใช้จ่ายช่วงรอยต่อเป็น
12 เท่า
ของรายได้นักเรียน
ยากจนพิเศษ

ปัจจัยด้านครอบครัว

- สถานภาพของครอบครัว เช่น ครอบครัวแอ่งกลาง
- การศึกษาของผู้ปกครองที่อยู่ในระดับต่ำกว่า การศึกษาภาคบังคับ

41.26%
ของนักเรียน
ยากจนพิเศษ
พ่อแม่แยกกันอยู่
(ครอบครัวแอ่งกลาง)

ปัจจัยด้าน สุขภาพกายและจิต

- ความรุนแรงในครอบครัว
- การตั้งครรภในวัยรุ่น/ พ่อแม่วัยใส
- การกระทำความผิด (ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอายุ 15-18 ปี)

เด็กอายุ
10-14 ปี
มีแนวโน้มกระทำผิด
มากขึ้น

แรงงานนอกระบบ
มากกว่า

50%

มีการศึกษาต่ำกว่า
ภาคบังคับ และได้ค่าจ้าง
เฉลี่ยต่ำกว่าแรงงานในระบบ
ถึง **2 เท่า**

ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่จังหวัดที่มีสัดส่วน
นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษ

สูงสุด 10 อันดับแรก

กระจุกตัวอยู่ในจังหวัดห่างไกล โดยเฉพาะจังหวัดที่ติดพรมแดน
ประเทศเพื่อนบ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ

หมายเหตุ: จากระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (ISEE)
ภาคเรียนที่ 2/2565

ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566

เมื่อมองลึกลงไปในระดับกลุ่มเป้าหมาย
หลักของ กสศ. คือ เด็ก เยาวชน และประชาชน
ที่ยากจนที่สุด (ร้อยละ 15 ล่างสุด) พบว่า
ในช่วงปีการศึกษา 2563-2565 นักเรียนยากจน
พิเศษมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามรายได้
เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ลดลง⁶ สวนทางกับจำนวน

ประชากรเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มลดลงอย่าง
ต่อเนื่อง⁷ เนื่องจากกลุ่มผู้มีรายได้น้อยได้รับ
ผลกระทบในขนาดที่มากกว่าจากความผันผวน
ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบ
ที่กลุ่มผู้ที่มีรายได้สูงได้รับ

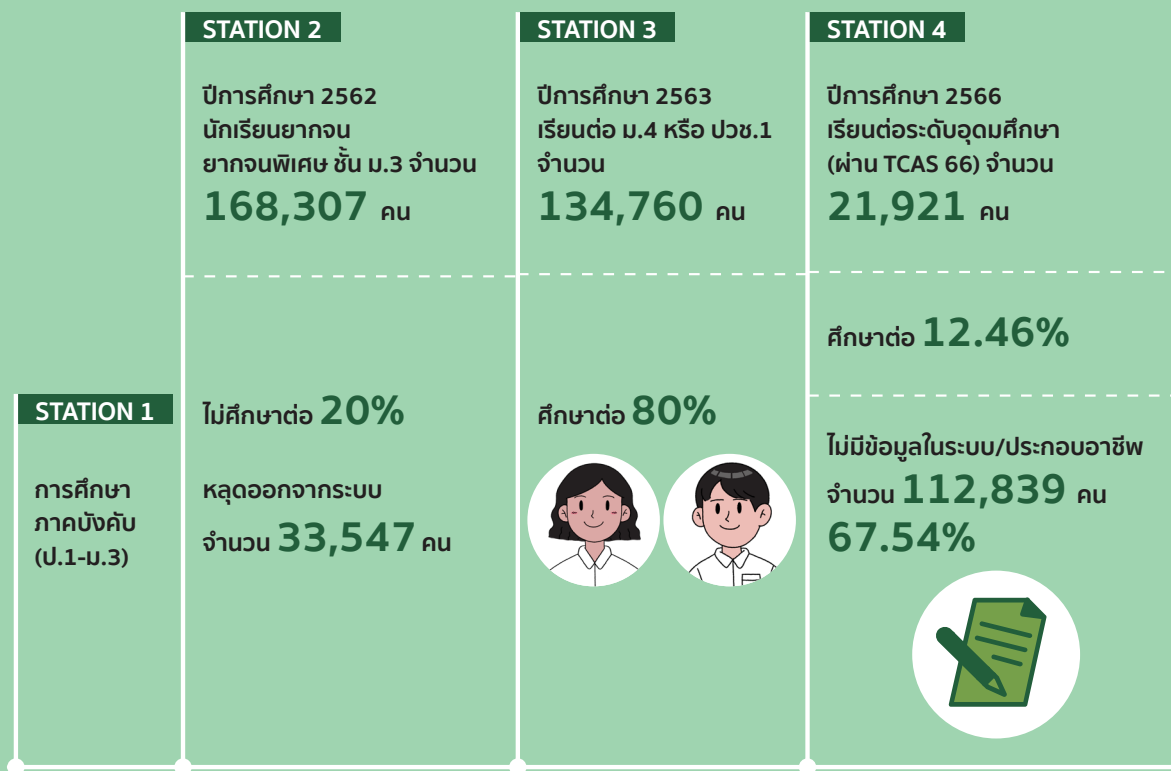
⁶ ในปีการศึกษา 2563-2565 มีจำนวนเด็กยากจนพิเศษ 994,428 คน 1,244,591 คน และ 1,307,152 คน ตามลำดับ และแม้ว่าในปี 2566 จำนวนนักเรียนยากจนพิเศษ จะลดลงเหลือ 1,248,861 คน แต่ยังคงสูงกว่าระดับในปี 2563 (รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2566 “ทุนมนุษย์เพื่อยุติความเหลื่อมล้ำ”, กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา)

⁷ อ้างอิงจากรายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ประจำปี 2564

นอกจากนี้ การหลุดออกนอกระบบการศึกษาของนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษช่วงรอยต่อยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยในปีการศึกษา 2566 นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่จบการศึกษาภาคบังคับร้อยละ 20 ตัดสินใจไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 40.95) เป็นกลุ่มยากจนพิเศษ และหากมองต่อไปถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีเยาวชนยากจนและยากจนพิเศษเพียงร้อยละ 12.46 ที่ได้

เข้าเรียนระดับอุดมศึกษาผ่านระบบ TCAS66 ซึ่งในกลุ่มดังกล่าว มีสัดส่วนเยาวชนกลุ่มยากจนพิเศษเพียงร้อยละ 32.91 เท่านั้น และเมื่อพิจารณาตลอดเส้นทางตั้งแต่การศึกษาภาคบังคับถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา จะพบว่า นักเรียนกลุ่มยากจนพิเศษเพียงร้อยละ 4.28 เท่านั้น ที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับ แล้วสามารถไปต่อจนถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา

เส้นทางการศึกษาของนักเรียนยากจน-ยากจนพิเศษ ปีการศึกษา 2566

เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาการหลุดออกนอกระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กสศ. ได้ศึกษาบริบทที่นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษต้องเผชิญในรูปแบบเดียวกัน และพบปัจจัยหลักที่มีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจเรียนต่อ ได้แก่

- (1) ปัจจัยด้านทุนทรัพย์** อาทิ ข้อจำกัดการเข้าถึงทุนการศึกษาเนื่องจากการเข้าไม่ถึงแหล่งข้อมูลทุนการศึกษาหรือจำนวนทุนการศึกษาแบบให้เปล่าที่มีจำกัด การจ่ายเงินของแหล่งเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ใช้ระยะเวลานานจนไม่ทันกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าธรรมเนียมการศึกษา เช่น ค่าสมัครสอบ ค่าแรกเข้า และค่ารักษาสิทธิการเข้าศึกษา และค่าครองชีพในส่วนค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแบบ และค่าอุปกรณ์การเรียน ทั้งหมดนี้ถือเป็นอุปสรรคต่อการสมัครและการเข้าเรียนของผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์
- (2) ปัจจัยด้านครอบครัว/ครัวเรือน** อาทิ สถานภาพของครอบครัว โดยนักเรียนยากจนพิเศษร้อยละ 41.26 เติบโตมาในครอบครัวแห่งกลางหรือข้ามรุ่น (skipped generation family) พ่อแม่แยกกันอยู่ หรือพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนยากจนพิเศษที่ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทัศนคติในเรื่องการศึกษาของบุตร
- (3) ปัจจัยด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต** อาทิ ความรุนแรงในครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ การตั้งครุฑที่ไม่พึงประสงค์ในกลุ่มวัยรุ่น และการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ รวมถึงปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะภาวะเครียด เสี่ยงซึมเศร้า และเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

อนึ่ง การตัดสินใจไม่ศึกษาต่อในช่วงชั้นรอยต่อดังกล่าวยังถูกสะท้อนผ่าน **คุณภาพและทักษะของแรงงานนอกระบบ** ในอีกทางหนึ่ง โดยจะพบว่า แรงงานนอกระบบมากกว่าร้อยละ 50 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ และได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่ำกว่าแรงงานในระบบถึง 2 เท่า การสนับสนุนให้เกิดทางเลือกทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้โอกาสเด็กได้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือการรักษาเด็กให้คงอยู่ในระบบการศึกษา

นอกจากนี้ ประเด็นความเหลื่อมล้ำที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ **ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่** โดยจะพบว่า สัดส่วนคนจนกระจุกตัวมากที่สุด ในภาคใต้ เมื่อเทียบกับภาคอื่น และกระจุกตัวนอกเขตเทศบาลมากกว่าในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง และเมื่อพิจารณาข้อมูลกลุ่มนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษจากระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) พบว่า ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 สัดส่วนนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดท่าंगไก โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษมากที่สุดถึงร้อยละ 59.47 ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษอันดับหนึ่งต่อเนื่องยาวนานมาตั้งแต่ปี 2561 และพบการกระจุกตัวนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษของอย่างมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ นครพนม อำนาจเจริญ มุกดาหาร และกาฬสินธุ์

แนวโน้มสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ **กระทบครัวเรือนเปราะบาง** ในอัตราที่มากกว่า

ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566

ในระยะ 3 ปีข้างหน้า ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญต่อการทำงานด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจมีแนวโน้มส่งผลกระทบโดยตรงต่อครัวเรือนเปราะบาง⁸ รุนแรงมากกว่าต่อครัวเรือน

กลุ่มอื่น จนก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทางด้านรายได้ และความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาตามมา ทั้งนี้ กสศ. คาดการณ์ว่าสถานการณ์ระดับครัวเรือนและระดับโครงสร้างที่จะเพิ่มความท้าทายให้การดำเนินงานในระยะถัดไป ดังต่อไปนี้

⁸ ครัวเรือนเปราะบาง หมายถึง ครัวเรือนที่มีบุคคลเปราะบางซึ่งเป็นบุคคลในภาวะพึ่งพิงที่ต้องได้รับความช่วยเหลือและดูแลจากครอบครัว เช่น เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น และ/หรือเป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่เกิน 100,000 บาท) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

แนวโน้มสถานการณ์ระดับครัวเรือน ที่เห็นได้ชัด ได้แก่

พัฒนาการเด็กปฐมวัยมีแนวโน้มลดลง เด็กปฐมวัย (อายุ 0-6 ปี) เป็นกลุ่มเปราะบางและได้รับผลกระทบด้านการเรียนรู้ที่ถดถอย (learning loss) มากกว่าเด็กและเยาวชนในวัยอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินสถานการณ์พัฒนาการสงสัยล่าช้าของเด็กปฐมวัย โดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ตั้งแต่ปี 2562 ร้อยละของเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการไม่สมวัยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการใช้ภาษา (Expressive Learning: EL) และด้านการเข้าใจภาษา (Receptive Language: RL) แม้ว่าพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก และสติปัญญา (Fine Motor: FM) และพัฒนาการด้านการใช้ภาษา (Personal and Social: PS) ในปี 2565 จะมีการปรับตัวดีขึ้นจากปี 2564 แต่ก็เป็น การปรับตัวในอัตราเพียงเล็กน้อยเท่านั้น **เด็กวัยเรียนยังคงมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนสูงกว่าค่าเป้าหมาย** ประเทศไทยกำลังเผชิญสถานการณ์ด้านโภชนาการของเด็กวัยเรียนที่มีแนวโน้มแย่ลง โดยในปี 2565 เด็กอายุ 6-14 ปีและเยาวชนอายุ 15-18 ปีที่มีภาวะร่างกายสูงตีสมส่วนมีสัดส่วนลดลง ขณะที่ สัดส่วนเด็กและเยาวชนที่มีภาวะอ้วนและน้ำหนักเกินในกลุ่มอายุดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น⁹ ทั้งนี้ ร้อยละ 13.1 ของเด็กวัยรุ่นอายุ 15-18 ปี อ้วนเกินค่าเป้าหมายที่กำหนดที่ร้อยละ 10¹⁰ อันเกิดจากพฤติกรรมกรกินที่ไม่เหมาะสมเนื่องด้วยหลายปัจจัย เช่น วิธีการเลี้ยงดูของครอบครัว วิธีการใช้ชีวิตประจำวันของเด็ก กลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้า และความรอบรู้เรื่องสารอาหาร (food literacy) และสุขภาพ เป็นต้น ภาวะดังกล่าวจะนำไปสู่ปัญหา ด้านสุขภาพของเด็กในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งหากไม่ได้รับการดูแลที่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อ การเรียน และคุณภาพชีวิตของเด็ก นอกจากนี้

เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเนื่องด้วย ความผิดปกติของพัฒนาการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แม้ว่าเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทั่วไป อาทิ ทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย และทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย มีแนวโน้มลดลง¹¹ รวมถึง **ครัวเรือนประเภทแหวงกลางหรือข้ามรุ่น และพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง**¹² รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปี 2565 ชี้ให้เห็นสถานการณ์ในภาพรวมของ ครอบครัวว่ามีเด็กไทยเพียงร้อยละ 54.7 ที่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่และแม่ ขณะที่ประมาณร้อยละ 20 ต้องอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวเท่านั้น และจากงานศึกษาครอบครัวไทยในอนาคต ปี 2583 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน เรื่องโครงสร้างของครอบครัว กล่าวคือ สัดส่วนของ ครอบครัวสามรุ่นอายุ (เด็ก วัยทำงาน และผู้สูงอายุ) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเนื่องจากสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ ครอบครัวสองรุ่นอายุ (ครัวเรือนพ่อแม่และลูก) มีแนวโน้มลดลง ขณะที่ครอบครัวแหวงกลางหรือข้ามรุ่น (ลักษณะการอยู่อาศัยของเด็กร่วมกับปู่ย่าตายาย) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ใน ครอบครัวมีแนวโน้มได้รับแรงกดดันจากสภาพ บริบทสังคม เศรษฐกิจ และการเข้าถึงเทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วขึ้น อันส่งผลต่อความ สนิทสนม การใช้เวลาร่วมกัน และการสนับสนุน ซึ่งกันและกันภายในครอบครัว

จากแนวโน้มที่กล่าวมาแสดงให้เห็นความ สำคัญของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยทาง สังคมที่มีบทบาทสำคัญเชิงสภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ และความเป็นอยู่ของ เด็กและเยาวชน ทั้งทางกายและทางจิตใจ

⁹ โดยในปี 2565 สัดส่วนเด็กอายุ 6-14 ปีและเยาวชนอายุ 15-18 ปีที่มีภาวะร่างกายสูงตีสมส่วนลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 55.0 และร้อยละ 61.6 ตามลำดับ ซึ่งลดลงจากปี 2561 ที่มี สัดส่วนร้อยละ 63.9 และร้อยละ 66.1 ตามลำดับ ขณะที่ เด็กและเยาวชนที่มีภาวะอ้วนและน้ำหนักเกิน ในกลุ่มอายุ 6-14 ปี และ 15-18 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 13.8 และร้อยละ 13.4 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับปี 2564 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 11.1 และร้อยละ 12.3 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับปี 2564 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 11.1 และร้อยละ 12.3 ตามลำดับ (รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ประจำปี 2565)

¹⁰ อ้างอิงจากรายงาน Health Data Center (HDC) กระทรวงสาธารณสุข ปี 2565

¹¹ อ้างอิงจากรายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ประจำปี 2565

¹² สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล และ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (2565).

แนวโน้มสถานการณ์ระดับโครงสร้าง

ที่จะทำทนายการทำงานด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่

1 การเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ (Demographic Transition)

ประเทศไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ¹³ โดยสมบูรณ์ เนื่องจากอัตราการเกิดที่ลดลง โดยในปี 2564 อัตราเจริญพันธุ์ (Total Fertility Rate: TFR) หรือ จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีเจริญพันธุ์คนหนึ่งจะมีได้ตลอดด้วยเจริญพันธุ์ (อายุ 15-49 ปี) ลดลงแตะระดับ 1.16 และคาดการณ์ว่าจะลดลงสู่ระดับ 0.7 ภายในประมาณ 30 ปี (ปี 2568)¹⁴ ส่งผลให้จำนวนประชากรเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง และจะยังผลต่อจำนวนประชากรวัยแรงงานในอนาคต โดยมีการประเมินว่า อัตราการพึ่งพิงคาดการณ์ของปี 2568 อยู่ที่ แรงงาน 3 คนต้องดูแลผู้สูงอายุ 1 คน และในปี 2593 แรงงาน 1.23 คนต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ซึ่งคิดเป็นอัตราเกือบ 1 ต่อ 1 ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นแนวโน้มของภาระพึ่งพิงที่ประชากรวัยแรงงานในอนาคตจะต้องแบกรับ

นอกจากผลกระทบเชิงสังคมแล้ว สถานการณ์ดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ โดยธุรกิจที่จะได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ คือ ธุรกิจที่อาศัยแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตหลัก (labor-intensive) ธุรกิจที่พึ่งพาการบริโภคภายในประเทศ (domestic mass) และธุรกิจที่มีกลุ่มเป้าหมายคือเด็กและเยาวชน ซึ่งในที่สุดจะกระทบต่อรายได้ทางภาษีที่รัฐบาลอาจจัดเก็บได้น้อยลง¹⁵ ดังนั้น นอกจากการพัฒนาทักษะของผู้สูงอายุแล้ว การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนทุกคนที่จะเติบโตเป็นประชากรวัยแรงงานในอนาคตตั้งแต่ฐานราก ควบคู่กับการป้องกันไม่ให้มีใครถูกทิ้งไว้กลางทาง เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศอย่างยั่งยืน

¹³ กรมกิจการผู้สูงอายุ นิยาม สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete-aged Society) ว่า เป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน และมีอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปอยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน อัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป.

¹⁴ เกื้อ วงศ์บุญสิน และ ปิยะชาติ ภิรมย์สวัสดิ์ (2566).

2 การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ของตลาดแรงงาน (Labor Landscape)

เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างจากคุณภาพและทักษะแรงงานที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการที่เปลี่ยนแปลงและทิศทางการพัฒนาของประเทศ โดยงานบางประเภทที่ใช้ทักษะน้อยหรืองานที่ไม่ได้ต้องการทักษะเฉพาะทางมีแนวโน้มหายไป ขณะที่งานบางประเภทเกิดขึ้นใหม่ตามกระแสการเปลี่ยนแปลง Megatrends โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และการเปลี่ยนผ่านด้านพลังงานไปสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม¹⁵ โดยลักษณะงานใหม่ดังกล่าวมีแนวโน้มเข้ามาเปลี่ยนรูปแบบการทำงานและทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการ ดังนั้นการให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเดียวยังไม่เพียงพออีกต่อไป การยกระดับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน พร้อมทั้งเสริมทักษะการเรียนรู้และความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว การคิดเชิงสร้างสรรค์และเชิงนวัตกรรม และการแนะแนวให้เด็กค้นหาความสามารถและความสนใจของตัวเองให้เจอ คือ โจทย์ที่ต้องเพิ่มเติมเข้าไปในแนวทางการดำเนินงานด้านความเสมอภาคทางการศึกษา

3 การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างกำลังแรงงาน (Labor Force)

เมื่อพิจารณาโครงสร้างกำลังแรงงานของไทย พบว่า มากกว่าร้อยละ 50 ของผู้มีงานทำในประเทศไทย คือ แรงงานนอกระบบ ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน และส่วนใหญ่ของแรงงานนอกระบบดังกล่าวมากกว่าร้อยละ 50 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่ำกว่าแรงงานในระบบถึงสองเท่า สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ

นอกจากนี้ โครงสร้างกำลังแรงงานยังถูกท้าทายจาก สัดส่วนเยาวชนว่างงานและนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี ที่ไม่ได้อยู่ในการทำงาน การศึกษา หรือการฝึกอบรม (NEET: Not in Education, Employment or Training) ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยจากการสำรวจสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาประจำปี 2566 ของ กสศ พบว่า เยาวชนกลุ่ม NEET มีสัดส่วนถึงร้อยละ 15 ของเยาวชนวัยแรงงาน (อายุ 15-24 ปี) ทั้งหมด นับเป็นอัตราที่สูงกว่าในช่วงปี 2557-2562 (อัตราเฉลี่ยร้อยละ 12 ถึงร้อยละ 14) ทั้งที่จำนวนเยาวชนวัยแรงงาน (15-24 ปี) มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวมีสาเหตุหลัก คือ การขาดแรงจูงใจในการทำงานหรือกลับเข้าสู่ตลาดแรงงาน การขาดความพร้อมในการพัฒนาทักษะ

¹⁵ เกื้อ วงศ์บุญสิน และ ปิยะชาติ ภิรมย์สวัสดิ์ (2566).

¹⁶ Thai Publica. วิสัยทัศน์วัสดุสารสนเทศ. [ออนไลน์]. จาก Thai Publica เว็บไซต์: <https://thaipublica.org/2023/04/ungcnt-5-sdgs-mega-trends-2023/> (สืบค้นข้อมูล: 9 มกราคม 2567)

และการเลิกเรียนกลางคันเนื่องด้วยปัจจัยด้านสุขภาพกาย อาทิ การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาาระดับครัวเรือนและปัญหาในระดับมหภาค หากปล่อยให้เยาวชนกลุ่ม NEET เติบโตโดยไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาทางการศึกษา การเรียนรู้ หรือการประกอบอาชีพ จะยิ่งทำให้ประเทศสูญเสียทรัพยากรแรงงานที่มีคุณภาพ อันเป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ในระยะยาว

4 การเคลื่อนย้ายของแรงงาน (Labor Mobility)

แรงงานข้ามชาติมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะการอพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน จากรายงานของ UNESCO ปี 2563 พบว่า มีจำนวนประชากรบุตรของแรงงานต่างชาติประมาณ 5 แสนคน โดยร้อยละ 71.5 พ่อแม่มีแผนให้อาศัยในประเทศไทยในระยะยาว ซึ่งเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ติดตามของแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านถือเป็นอีกกลุ่มที่มีความเปราะบางสูงต่อสถานการณ์ความไม่แน่นอน ดังนั้น การศึกษาและการเรียนรู้ที่เสมอภาคสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ที่จะเติบโตเป็นแรงงานสำคัญของประเทศไทยจึงเป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญและควรพิจารณาเพิ่มเติม

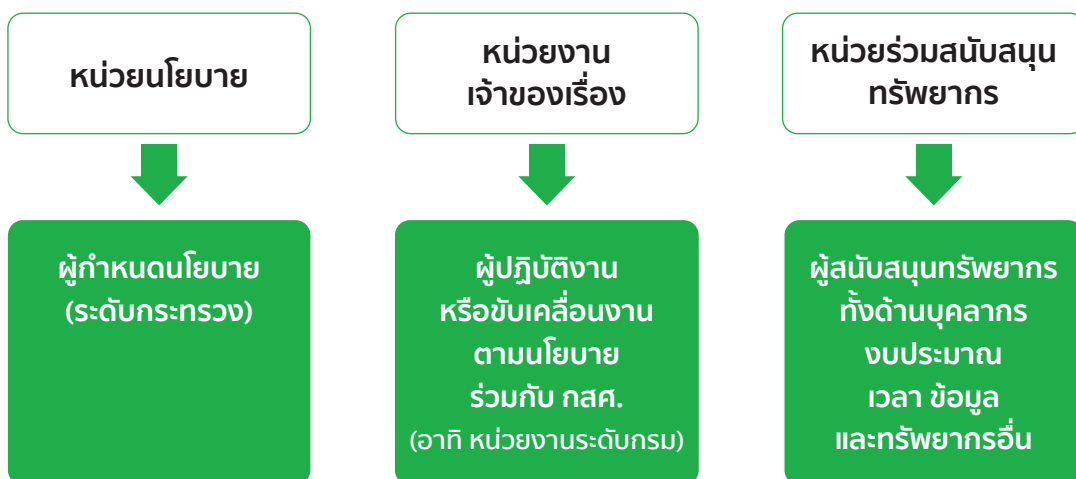
ในอีกมิติหนึ่ง แรงงานที่ย้ายถิ่นหรือคืนถิ่นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในช่วงปี 2563-2565 มีแนวโน้มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ย้ายไปอย่างถาวร หรือยังไม่มีแนวโน้มที่จะย้ายกลับมาสู่พื้นที่ตลาดงานในช่วง 2-3 ปีนี้ โดยประมาณ 1.1 ล้านคน จาก 2.1 ล้านคน หรือครึ่งหนึ่งของผู้ที่เคลื่อนย้ายมาอาศัยในพื้นที่ปัจจุบันมากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี ในปี 2565 เป็นประชากรย้ายถิ่นถาวร แนวโน้มดังกล่าวส่งผลให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากการคาดหวังว่าให้แรงงานกลุ่มนี้เคลื่อนย้ายกลับมาขาดเซกการขาดแคลนแรงงานในพื้นที่หรือจังหวัดที่เป็นตลาดแรงงานยังคงเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ คือ มีอายุน้อยและมีการศึกษาในระดับสูง เกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานกลุ่มนี้อายุไม่เกิน 30 ปี และมากกว่า 1 ใน 3 จบการศึกษาระดับอาชีวศึกษาหรือสูงกว่า¹⁷ จึงถือเป็นโอกาสที่ดีสำหรับการคิดโจทย์การทำงานในระดับพื้นที่ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม รวมถึงบรรเทาปัญหาระดับครัวเรือน อาทิ การแก้ปัญหาครอบครัวแห่กลาง ซึ่งเป็นต้นเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะปัญหาการหลุดออกจากระบบการศึกษา

¹⁷ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566). รายงานภาวะสังคมไตรมาสที่ 2/2566

1.3 ระบบนิเวศการทำงาน ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา

การทำงานของ กสศ. มีพันธกิจสำคัญ คือ **“เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน ร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพ ครู และหน่วยจัดการเรียนรู้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา”** โดย กสศ. จะเป็นตัวเร่ง (catalyst) และเป็นผู้เหนี่ยวนำให้เกิดการประสานพลัง จากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาที่มุ่งเป้ากลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือ ด้อยโอกาส การพัฒนาครูและคุณภาพหน่วยจัดการเรียนรู้ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ดังนั้น กสศ. จึงได้วิเคราะห์ระบบนิเวศการทำงานด้านความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อทำให้เกิดการประสานพลังและการระดมทรัพยากรความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาได้อย่างตรงจุด ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน โดยส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและบรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ ดังนี้

การเหนี่ยวนำความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในระบบนิเวศความเสมอภาคทางการศึกษา

เป้าประสงค์

G1

เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสการศึกษาหรือการเรียนรู้ เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

กลยุทธ์

S1

ชี้เป้าเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและส่งต่อให้หน่วยงานระดับนโยบายและระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนติดตามการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้เต็มตามศักยภาพ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หน่วยงานนโยบาย

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
- กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
- กระทรวงมหาดไทย (มท.)

บทบาทหลัก

- นำตัวแบบทุนการศึกษาและรูปแบบการทำงานไปขยายผลในการพัฒนานโยบายหรือมาตรการเพื่อรองรับการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. ตามบทบาทหน้าที่
- กำหนดนโยบาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อการส่งต่อข้อมูลอย่างไร้รอยต่อ

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป.ศธ.)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช.ตชด.)
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.)
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (กทม.)
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)
- สำนักบริการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- กรมสุขภาพจิต
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน (ดย.)
- กรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.)
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถ.)

- ร่วมเชื่อมโยงและบูรณาการฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศระหว่างหน่วยงาน

หน่วยร่วมสนับสนุนทรัพยากร

- กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)
- องค์การภาคเอกชน
- องค์การภาคประชาสังคม
- ครู ชุมชน ครอบครัว

- สนับสนุนองค์ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น
- สนับสนุนช่องทางด้านทุนการศึกษา และทางเลือกทางการเรียนรู้

กลยุทธ์

S2

ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หน่วยงานโยบาย

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
- กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช.ตชด.)
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.)
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)
- สำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร (กทม.)
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)
- สถาบันวิทยาลัยชุมชน (วชช.)
- สถาบันผลิตและพัฒนาครู
- สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

หน่วยร่วมสนับสนุนทรัพยากร

- ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.)
- องค์การภาคเอกชน
- องค์การภาคประชาสังคม
- ครู ชุมชน ครอบครัว

บทบาทหลัก

- พัฒนานโยบายหรือมาตรการเพื่อบรรเทาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และลดอุปสรรคต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
- ให้โอกาสทางการศึกษาที่พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
- ร่วมติดตามการมาเรียนและการคงอยู่ในระบบการศึกษา
- ร่วมออกแบบและประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้
- สนับสนุนเครื่องมือเพื่อลดอุปสรรคหรือแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงการศึกษา
- สนับสนุนองค์ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น

ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
หน่วยจัดการเรียนรู้ และหน่วยงานผลิตพัฒนาครู รวมทั้งกระบวนการจัด
การเรียนการสอน และเครือข่ายครู

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หน่วยงานโยบาย

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย
และนวัตกรรม (อว.)

บทบาทหลัก

- นำต้นแบบระบบการผลิตและพัฒนาครู
และการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไปขยายผล
และปรับเปลี่ยนเชิงนโยบาย

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
(สพฐ.)
- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช.ตชด.)
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)
- สถาบันวิทยาลัยชุมชน (วชช.)
- กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา
- สถาบันผลิตและพัฒนาครู
- โรงเรียน
- หน่วยจัดการเรียนรู้

- ร่วมพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
หลักสูตร การบริหารจัดการของโรงเรียน
และหน่วยจัดการเรียนรู้
- ร่วมพัฒนาพื้นที่ แพลตฟอร์ม หรือนวัตกรรม
การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อส่งเสริม
ทางเลือกทางการเรียนรู้และการเรียนรู้
ตลอดชีวิต

หน่วยร่วมสนับสนุนทรัพยากร

- องค์กรภาคเอกชน
- องค์กรภาคประชาสังคม
- นักจัดการเรียนรู้ (ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน
ศึกษานิเทศก์ บุคลากรทางการศึกษา)
- อาสาสมัครการศึกษา

- สนับสนุนองค์ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง
และความคิดเห็น เพื่อออกแบบกระบวนการ
จัดการเรียนรู้

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หน่วยงานนโยบาย

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
- กระทรวงมหาดไทย (มท.)

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

- จังหวัดและเมืองต้นแบบ
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด (ศธจ.)
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)
- หน่วยจัดการศึกษาในจังหวัดและเมืองต้นแบบ
- องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)
- องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย (UNICEF)

หน่วยร่วมสนับสนุนทรัพยากร

- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
- อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ภาคีเครือข่ายสมัชชาการศึกษาระดับจังหวัด (ครอบคลุมภาครัฐท้องถิ่น เอกชน และภาคประชาสังคม อาทิ มูลนิธิ ชมรม สมาคม)
- สภาอุตสาหกรรมจังหวัด
- สภาหอการค้าจังหวัด
- ครู ชุมชน ครอบครัว

บทบาทหลัก

- นำต้นแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ไปขยายผลและขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ในเรื่องการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ

- ร่วมกำหนดทิศทางและกลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่
- ร่วมออกแบบรูปแบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
- ร่วมพัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
- ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และสังเคราะห์ ขบวนการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย

- สนับสนุนองค์ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น
- สนับสนุนทรัพยากรบุคคลในการปฏิบัติงานในพื้นที่

สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัยและนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบายและต้นแบบการทำงาน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หน่วยงานนโยบาย

- นายกรัฐมนตรี
- สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา
- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
- ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.)
- กระทรวงมหาดไทย (มท.)
- กระทรวงการคลัง (กค.)

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
- สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
- องค์กรภาควิชาการ
- องค์กรภาคเอกชน
- องค์กรภาคประชาสังคม มูลนิธิ สมาคม

หน่วยร่วมสนับสนุนทรัพยากร

- องค์กรภาควิชาการ
- องค์กรภาคเอกชน
- องค์กรภาคประชาสังคม
- มูลนิธิ สมาคม
- ประชาชน

บทบาทหลัก

- นำองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมไปขยายผลและใช้ประกอบการพัฒนานโยบายด้านการศึกษา รูปแบบการตั้งงบประมาณ และการจัดสรรทรัพยากร
- ปรับกฎระเบียบ กฎหมายรองรับการบริหารจัดการศึกษาและการกระจายอำนาจ
- ร่วมสร้างและขยายเครือข่าย เพื่อสร้างความตระหนักในวาระการสร้างความสำเร็จภาคทางการศึกษา
- ร่วมสื่อสารรณรงค์สาธารณะ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของในวาระการสร้างความสำเร็จภาคทางการศึกษา
- ร่วมพัฒนานวัตกรรมทั้งด้านการศึกษา และการเรียนรู้ การระดมความร่วมมือและการระดมทุนที่จะนำไปใช้ในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

- สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุน และเข้าร่วมกิจกรรม
- สนับสนุนเงินบริจาคและทุนการศึกษา
- สนับสนุนอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น

หมายเหตุ: สำหรับกลยุทธ์ S6 พัฒนางค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้าง ประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร เป็นกลยุทธ์ภายในองค์กร

1.4 กระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์

การทบทวนและจัดทำแผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570 ได้ดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ทั้งภายในและภายนอกเพื่อรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะต่อเป้าหมาย บทบาท และแนวทางการดำเนินงานของ กสศ. ผ่าน **“ฉากรทัศน์ความเสมอภาคทางการศึกษาไทย ปี 2570”** ที่ฟังปรารภได้แก่ 1) การศึกษาไทยมีหลักประกันโอกาสทางการศึกษา (education security system) 2) การศึกษาไทยมีความยืดหยุ่นและมีทางเลือกสำหรับทุกคน (flexible learning system) 3) ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของและมีส่วนผลักดันวาระ “ความเสมอภาคทางการศึกษา” (all for education) โดยการประชุมระดมความเห็นที่สำคัญ ดังนี้

1

การประชุมรับฟัง ความคิดเห็นสาธารณะ 4 ภูมิภาค

กสศ. จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ 4 ภูมิภาค ระหว่างเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2566 โดยมีผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย ภาครัฐ/ท้องถิ่น ภาคประชาสังคม/ชุมชน ภาควิชาการ/วิชาชีพ ภาคเอกชน สื่อมวลชน และเยาวชน จาก 58 จังหวัดทั่วประเทศ รวมจำนวนผู้เข้าร่วม 503 คน ประกอบด้วย 1) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดขอนแก่น จัดเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2566 โดยมีผู้เข้าร่วมจาก 15 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 132 คน 2) ภาคเหนือ ณ จังหวัดเชียงใหม่ จัดเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2566 โดยมีผู้เข้าร่วม จาก 13 จังหวัดภาคเหนือ จำนวน 121 คน 3) ภาคใต้ ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2566 โดยมีผู้เข้าร่วม จาก 14 จังหวัดภาคใต้ จำนวน 130 คน 4) ภาคกลาง ณ กรุงเทพมหานคร จัดเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2566 โดยมีผู้เข้าร่วม จาก 16 จังหวัดภาคกลาง จำนวน 120 คน

สรุปภาพรวมความคิดเห็นสาธารณะจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องใน 4 ภูมิภาค ต่อฉากทัศน์ความเสมอภาคทางการศึกษาไทย ปี 2570 ใน 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1

- **ประเด็น หลักประกัน “โอกาส” ทางการศึกษา ทุกคนเข้าถึงการศึกษาตามศักยภาพ** ได้แก่ สถาบันครอบครัวมีทัศนคติที่ดี ส่งเด็กสู่ระบบการศึกษา การเชื่อมโยงและบูรณาการฐานข้อมูลสารสนเทศ big data ทั้งระดับประเทศ และระดับพื้นที่ การจัดการศึกษาตามความจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็ก และผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ การพัฒนาครูและสร้างหลักสูตรที่ยืดหยุ่น หลักประกันด้านกฎหมาย ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง มิติปริมาณและมิติคุณภาพ

2

- **ประเด็น การศึกษาที่ยืดหยุ่นมีทางเลือกสำหรับทุกคน:** เน้นในระบบการศึกษา ได้แก่ หลักสูตรที่มีความหลากหลาย ตอบโจทย์ความต้องการของเด็กในและนอกระบบ/มิติชุมชน/ท้องถิ่น คุณภาพโรงเรียน เด็กมีโอกาสเข้าถึงศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียมกัน สนับสนุน/ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครู เข้าใจมิติพื้นที่ ลดภาระงานครู การประเมินผลที่หลากหลาย เน้นผลลัพธ์ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพียงพอและเหมาะสม จัดให้มีศูนย์เด็กแรกเกิด-3 ปี หรือองค์กรช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาครอบครัว การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในโรงเรียนและในครอบครัว

3

- **ประเด็น การศึกษาที่ยืดหยุ่นมีทางเลือกสำหรับทุกคน:** การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาเพื่อสร้างอาชีพ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในพื้นที่ ระบบ Credit Bank และระบบเชื่อมโยงคุณวุฒิด้านการศึกษาและวิชาชีพ การเทียบโอนหน่วยกิต และการเรียนรู้นอกห้องเรียน มหาวิทยาลัยไร้พรมแดน ครอบคลุมการเรียนรู้ได้จากทุกที่ การศึกษาและสถานศึกษาที่ยืดหยุ่น ไร้รอยต่อ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนทุกช่วงวัย ปลดล็อกข้อจำกัดทางการศึกษา อาทิ กฎหมาย ระเบียบ นโยบายภาครัฐ หลักสูตร การวัดและประเมินผลทางการศึกษา การออกแบบระบบนิเวศการเรียนรู้และงบประมาณที่ยืดหยุ่น

4

- **ประเด็น การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน** ได้แก่ การกระจายความเป็นเจ้าของ และการกระจายอำนาจทางการศึกษาในระดับพื้นที่ อาทิ มีหน่วยจัดการ/สมัชชา/กลไกระดับจังหวัดและพื้นที่ให้จังหวัดสามารถจัดการตนเองได้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร เปิดห้องเรียนชุมชน community lab classroom การใช้เทคโนโลยี ข้อมูล big data เพื่อการทำงานในพื้นที่ (data driven)

2

การประชุมระดมความคิดเห็น (Retreat) คณะกรรมการบริหาร กสศ.

การประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการบริหารและผู้บริหาร กสศ. ประจำปี 2566 เพื่อระดมความคิดเห็นต่อทิศทางการดำเนินงานและทบทวนแผนกลยุทธ์ 3 ปี (ปี 2568-2570) เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2566 โดยร่วมทบทวนผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ กสศ. (ปี 2565-2567) และนำไปสู่การหารือทิศทางการปรับปรุงกลยุทธ์ กสศ. 3 ปี (ปี 2568-2570) เพื่อให้แผนกลยุทธ์ฉบับใหม่เป็นกรอบทิศทางการดำเนินงานและการบริหารจัดการองค์กร มุ่งสู่เป้าหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์สูง รวมทั้งสอดคล้องกับทรัพยากรขององค์กรและความพร้อมของภาคีในทุกมิติ โดยมีความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- เป้าหมายเชิงกลยุทธ์และการประเมินความสำเร็จของ กสศ. ปี 2568-2570 ได้แก่ การวิเคราะห์ฉากทัศน์ความเสมอภาคการศึกษา การกำหนดกลยุทธ์ของ กสศ. การปรับปรุงกลยุทธ์ policy value chain บทบาทของ กสศ. ในการเป็นตัวกระตุ้น (catalyst) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders mapping) รูปแบบและเครื่องมือในการทำงานกับภาคีระดับต่าง ๆ และการทำงานเชิงพื้นที่
- แนวทางการพัฒนา กสศ. ศูนย์การแห่งการเรียนรู้ (Smart & Learning Organization) ได้แก่ แนวทางการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานหลัก (ระบบงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ) การพัฒนาสู่เป้าหมายองค์กรแห่งการเรียนรู้ (การบริหารทรัพยากรบุคคล)

3

การประชุมร่วมประธานอนุกรรมการ พิจารณาทิศทางกลยุทธ์ 3 ปี

การประชุมร่วมระหว่างประธานอนุกรรมการ เพื่อพิจารณาเป้าหมายและทิศทางแผนกลยุทธ์ 3 ปี (ปี 2568-2570) เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2566 โดยมีความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ กรอบความเชื่อมโยงระดับยุทธศาสตร์ชาติ แผนระดับประเทศ กับแผนกลยุทธ์ กสศ. กรอบแนวทางการพัฒนากลยุทธ์องค์กร เป้าหมายที่อยากเห็นปี 2570 จากการระดมความคิดเห็นภายในสำนักงาน การจัดลำดับความสำคัญในการทำงาน และการจัดสรรงบประมาณ

1.5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

กสศ. ได้วิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) เพื่อกำหนดกลยุทธ์การทำงานที่เหมาะสม โดยมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)

- (1) วัตถุประสงค์องค์กรชัดเจนตามกฎหมาย ทำให้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ
- (2) ฐานข้อมูลกลุ่มเด็กในระบบการศึกษา จนถึงภาคบังคับมีความน่าเชื่อถือและใช้ต่อยอดการทำงานได้
- (3) ภาพลักษณ์องค์กรในการทำงานช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส มีนวัตกรรม ระดมความร่วมมือได้ง่าย
- (4) มีเครือข่ายภาคี/หน่วยงานหลักในพื้นที่ ครูและโรงเรียนที่เป็นเครือข่ายเตรียมขยายผลไปสู่หน่วยงาน/ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (change agent)
- (5) เครือข่ายต่างประเทศและงานวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้
- (6) งานวิจัยระดับประเทศและเฉพาะเรื่อง เป็นที่ยอมรับและทันสถานการณ์

จุดอ่อน (Weakness)

- (1) บุคลากรที่มีคุณภาพในตำแหน่งสำคัญ ไม่เพียงพอ
- (2) การสื่อสารเป้าหมายองค์กรยังไม่เพียงพอต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย
- (3) การเชื่อมโยงการทำงานภายในทั้งภารกิจ โครงการ กระบวนการ และฐานข้อมูล ที่เป็นระบบยังไม่เพียงพอ
- (4) การส่งต่องานให้หน่วยงานหลักยังขาดการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (value chain) และปัจจัยเอื้อ (enabling factor) ของแต่ละโครงการ
- (5) การติดตามประเมินผล ถอดบทเรียน โครงการยังไม่เพียงพอต่อการนำไปสู่การจัดการความรู้ และการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย
- (6) งานวิจัยระดับระดับพื้นที่/ท้องถิ่น (micro research) ยังมีไม่เพียงพอ

โอกาส (Opportunity)

- (1) ร่างกฎหมายด้านการศึกษาใหม่เป็นโอกาสผลักดันระดับนโยบาย Alternative Education
- (2) เทคโนโลยีในการค้นหาและช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาการศึกษา
- (3) สังคมตระหนักต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และกระแส ESG (Environment, Social, Governance)
- (4) หลายหน่วยงานเริ่มมีเป้าหมายร่วมกับ กสศ. หรือพร้อมสนับสนุนการทำงานของ กสศ.
- (5) เด็กนอกระบบยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน และภารกิจไม่ทับซ้อนกับหน่วยงานอื่น
- (6) เด็กปฐมวัยมีข้อมูลที่เครือข่ายภาคนโยบาย ซึ่ง กสศ. สามารถนำมาทำงานร่วมกับหน่วยงานหลักได้

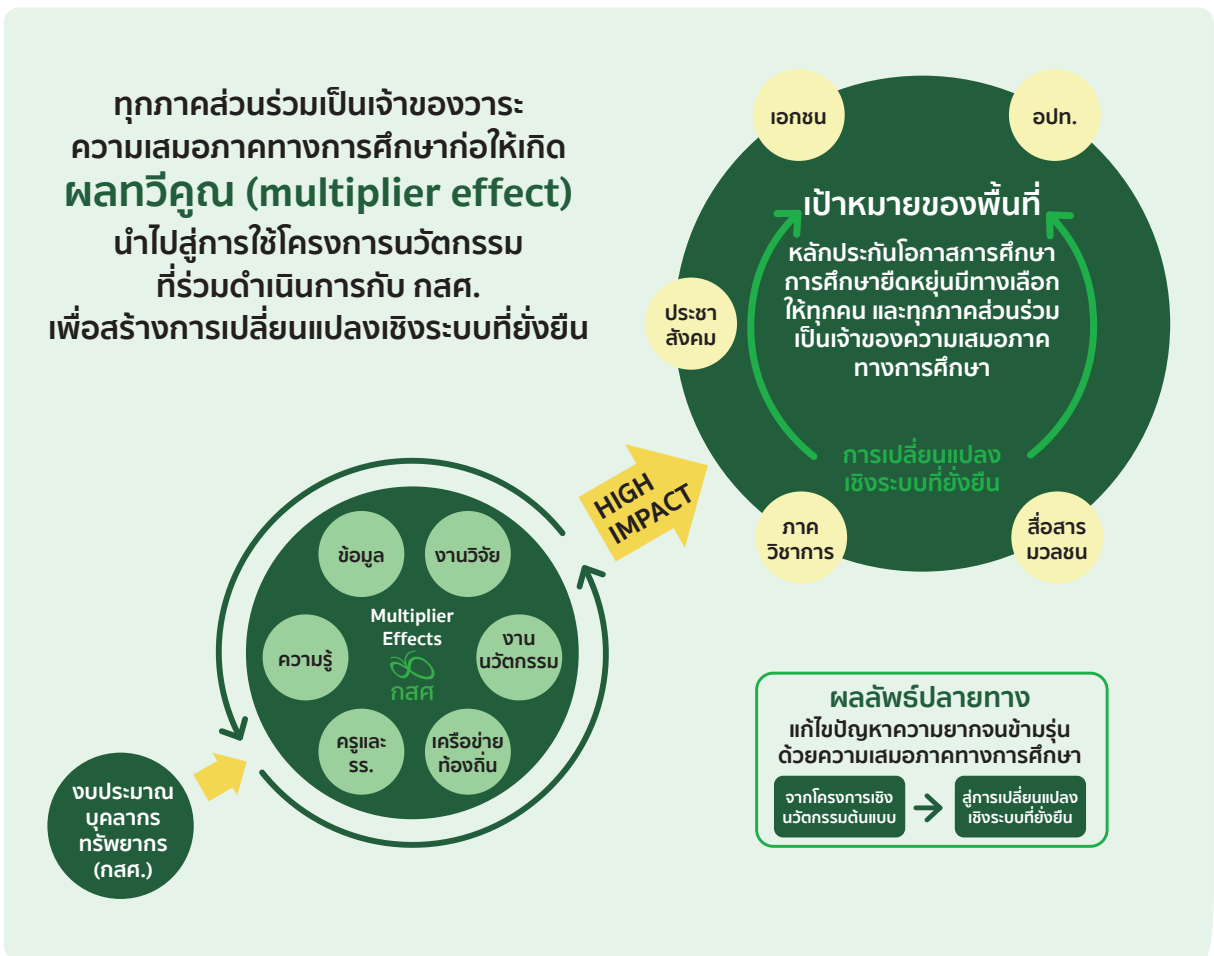
อุปสรรค (Threat)

- (1) ความคาดหวังของสังคมต่อ กสศ. โดยหวังเห็นความสำเร็จในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของ กสศ. อย่างเป็นทางการในทุกมิติในระยะเวลาอันสั้น
- (2) ภาพการทำงานเชิงสงเคราะห์ของ กสศ. ซึ่งภาคียังไม่เข้าใจเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ หรือเจตนาในการช่วยเหลือดูแล เพื่อค้นหาต้นแบบการดูแลช่วยเหลือ
- (3) สภาพเศรษฐกิจชะลอตัวในช่วง 2 ปี ทำให้กลุ่มเป้าหมายอาจเพิ่มขึ้นหรือเกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากขึ้น รวมทั้งส่งผลต่อแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนการทำงานของ กสศ. หรือการให้ความช่วยเหลือด้วยอัตราเดิมไม่สามารถบรรเทาปัญหาได้เท่าเดิม
- (4) ฐานข้อมูลของภาคีไม่สมบูรณ์ ไม่พร้อมใช้ หรือไม่มีการเชื่อมโยงส่งต่อกันได้

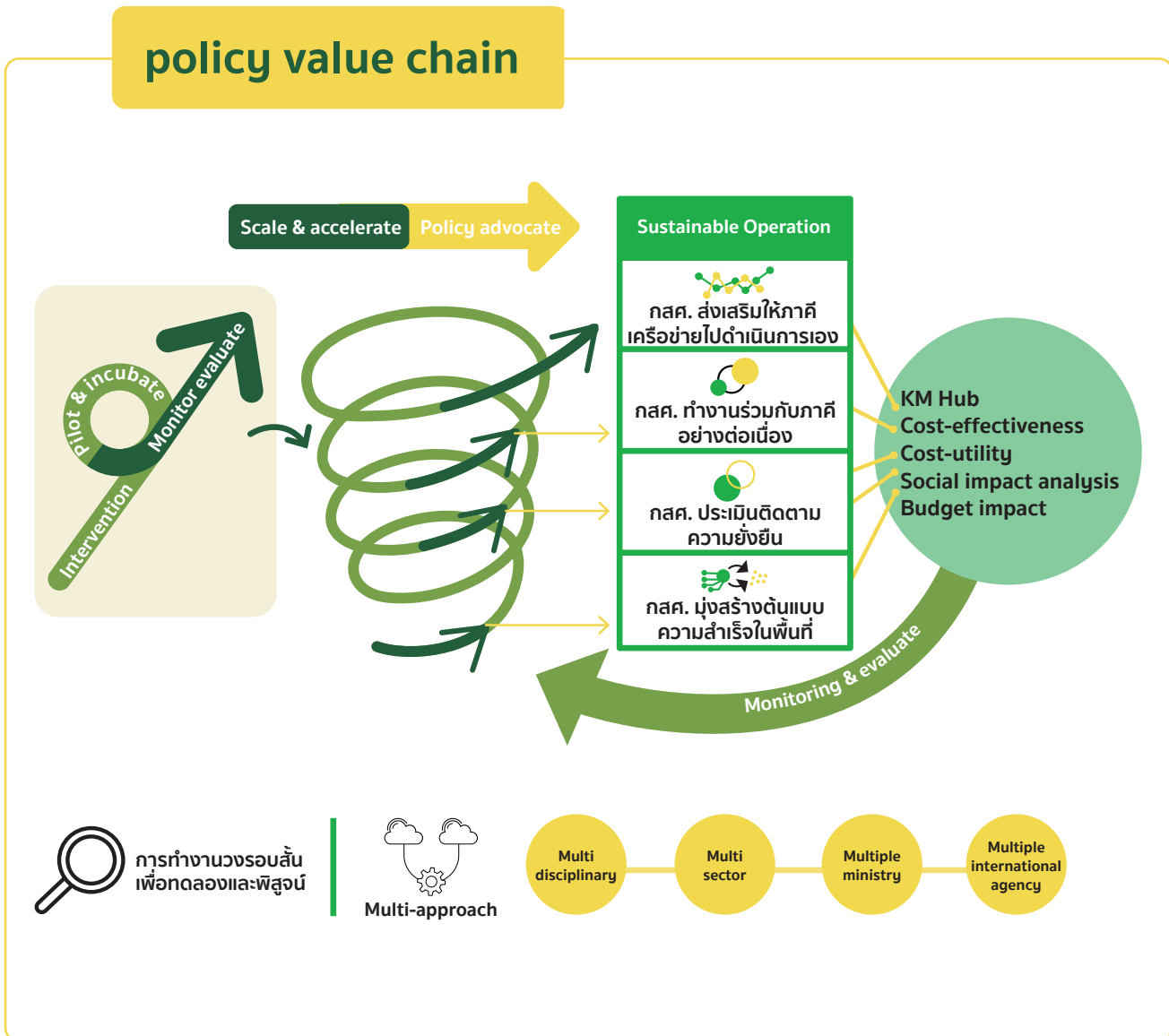
1.6 จุดเน้นและการเปลี่ยนแปลงสำคัญของแผนกลยุทธ์

กสศ. ได้ทบทวนบทบาทและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจากการขับเคลื่อนงานตามแผนกลยุทธ์ ปี 2565-2567 พบว่า การทำงานยังมีความท้าทายสำคัญ คือ การทำให้ทุกภาคส่วนเป็นเจ้าของวาระความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งการนำต้นแบบนวัตกรรม องค์ความรู้ และฐานข้อมูลที่ กสศ. วิจัยและนำร่องไปขยายผลจนเกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

ดังนั้น แผนกลยุทธ์ ปี 2568-2570 กสศ. จึงมุ่งเน้น **การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การระดมทรัพยากรและความร่วมมือ เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ที่สร้างความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างยั่งยืน** ซึ่งเป็นฉันทศน์ความเสมอภาคทางการศึกษาไทย ที่ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของและมีส่วนผลักดันวาระ “ความเสมอภาคทางการศึกษา” (All for Education) ก่อให้เกิดผลทวีคูณ (multiplier effect) นำไปสู่การใช้โครงการนวัตกรรมที่ร่วมดำเนินการกับ กสศ. เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยั่งยืนต่อไป

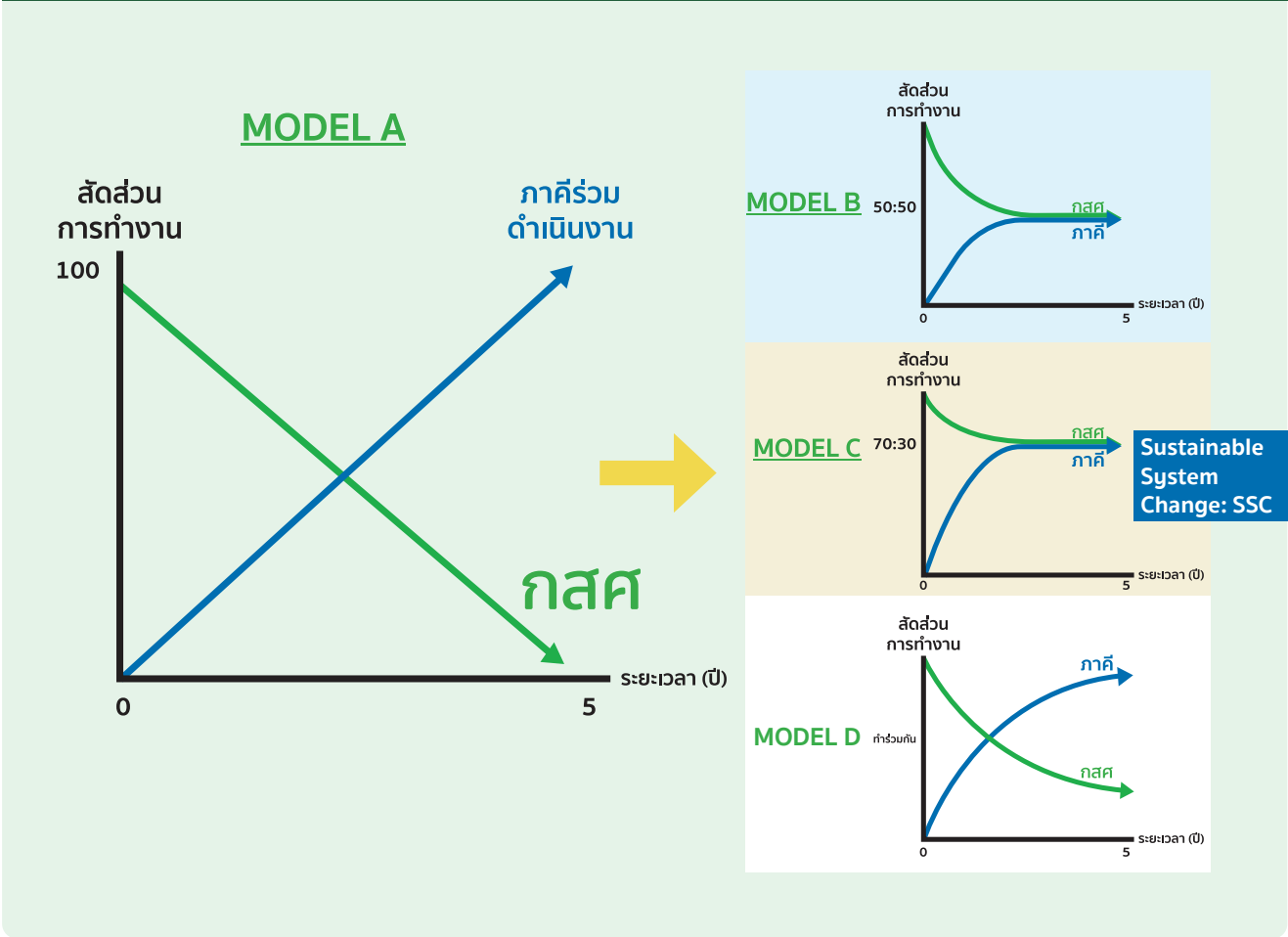

การทำงานระหว่าง กสศ. และภาคียังคงใช้รูปแบบห่วงโซ่คุณค่า (policy value chain) ในการทำงาน มุ่งเน้นการระดมทรัพยากรที่มีในทุกมิติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เห็นผลลัพธ์ได้เร็วขึ้น โดยปรับการทำงานวงรอบสั้นเพื่อทดลองและพิสูจน์แนวคิด/กลไก/และการดำเนินโครงการเชิงนวัตกรรม ต้นแบบ ก่อนขยายผลการทำงานที่กว้างขึ้นต่อไป

จากการดำเนินงานตลอด 7 ปีที่ผ่านมา กสศ. ค้นพบข้อเท็จจริงที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ ความสำเร็จในการดำเนินการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในแต่ละประเด็น อาจไม่ได้หมายถึงความสำเร็จในการส่งต่อการทำงานไปยังหน่วยงานรับผิดชอบหลักหรือภาคีร่วมดำเนินงานเพียงอย่างเดียว แต่เป็นทางเลือกในการส่งมอบนวัตกรรมจาก กสศ. สู่หน่วยงานภาคีอย่างยั่งยืนตามกรอบ policy value chain ด้วยเหตุนี้ ในปี 2568-2570 จึงจะเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบและสัดส่วนการทำงานร่วมกัน ตามกรอบ policy value chain ตามบทบาทหน้าที่ บริษัทและความพร้อมของหน่วยร่วมดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในทุกกระดับเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยั่งยืน รวมทั้งการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ (catalyst for change agent) เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในการทำงานที่เห็นผลตั้งแต่ระดับพื้นที่หรือหน่วยการทำงาน

การทำงานร่วมกันระหว่าง กสศ. และภาคี เพื่อ Sustainable System Change (SSC)

แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

2 แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

จากการวิเคราะห์ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งครอบคลุมผลการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (2565-2567) สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทยในปัจจุบัน ทั้งระดับมหภาคและระดับกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. และแนวโน้มสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ตลอดจนระบบนิเวศการทำงานด้านความเสมอภาคทางการศึกษา และนโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำ กสศ. ได้มีการทบทวนและพัฒนาแผนกลยุทธ์ปี 2568-2570 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและรองรับความท้าทายของการศึกษาไทย ภายใต้ความมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนให้แผนกลยุทธ์นี้ได้ผลลัพธ์ (outcome) ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

เด็ก เยาวชน และประชาชน
ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคน
สามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ
ได้เต็มตามศักยภาพ”

วิสัยทัศน์ (vision) ในที่นี้ หมายถึง ภาพฉายของสังคมที่พึงปรารถนาในระยะยาว แม้ กสศ. เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในระบบนิเวศการศึกษาที่ไม่อาจดำเนินงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมไทยได้โดยลำพัง แต่การกำหนดวิสัยทัศน์ในลักษณะดังกล่าวมุ่งสะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญอันเป็นจุดกำเนิดของ กสศ. และอุดมการณ์ที่ กสศ. ยึดมั่น ซึ่งเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางการทำงานของ กสศ. ในระยะยาว

สำหรับปี 2568-2570 กสศ. ยังคงมุ่งเป้ากลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดโอกาสมากที่สุดในประเทศไทย ทั้งนี้ กสศ. จะมุ่งเน้นการสร้างทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของโอกาสเข้าระบบการศึกษาและโอกาสการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่น เหมาะกับบริบทของแต่ละคน อันเป็นแนวทางการสร้างทุนทางปัญญา¹⁸ อย่างยั่งยืน

¹⁸ ความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ และประสบการณ์ที่มนุษย์สะสมไว้ (นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์, 2559; นิสดาร์ก เวชยานนท์, 2551)

2.2 พันธกิจ (Mission)

||
 เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน ร่วมขับเคลื่อน
 การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
 พัฒนาคุณภาพครูและหน่วยจัดการเรียนรู้
 เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
 ||

พันธกิจ (mission) ในที่นี้ หมายถึง บทบาทพื้นฐานของ กสศ. อันสะท้อน
 ขอบเขตการดำเนินงานขององค์กรในการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์

สำหรับปี 2568-2570 ตำแหน่งทางกลยุทธ์ของ กสศ. (strategic positioning)
 ยังคงเป็น “ตัวเร่ง (catalyst)¹⁹ การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ” ผ่านการกระตุ้นและ
 เหนี่ยวนำความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในระบบนิเวศการศึกษา เพื่อ
 ผลักดันภารกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งนี้ กสศ. จะมุ่งเน้นให้เกิดทุน
 ทางสังคม (social capital) ผ่านการสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของให้กับ
 หน่วยงานและภาคส่วนอื่นมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมุ่งเน้นบทบาทตัวเร่งและสนับสนุนหน่วย
 สร้างการเปลี่ยนแปลง catalyst for change agent ที่มีอยู่ในระดับพื้นที่และหน่วย
 ดำเนินการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เร็วขึ้น

¹⁹ Will Kenton (2022). The idea is generally used to describe how members are able to band together in society to live harmoniously and be thought as the potential ability to obtain resources, favors, or information from one’s personal connections. .

2.3 เป้าประสงค์ (Ultimate Goals) และเป้าหมายปี 2570

จากวิสัยทัศน์และพันธกิจที่กล่าวมา กสศ. ได้กำหนดเป้าประสงค์ (ultimate goals) ในระยะยาวไว้ทั้งหมด 3 ส่วน พร้อมทั้ง ‘เป้าหมายที่พึงบรรลุภายในปี 2570’ ที่สอดคล้องแต่ละเป้าประสงค์ เพื่อให้เกิดการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานสำคัญได้ อย่างเจาะจง (specific) วัดผลได้ (measurable) สามารถทำได้จริง (achievable) เชื่อมโยงกับเป้าประสงค์ในระยะยาว (relevant) และอยู่ในกรอบเวลาของแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เป้าประสงค์

G1

เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

เป้าประสงค์ที่มุ่งสนับสนุนกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ในระบบและนอกระบบการศึกษา (ในช่วงอายุ 0-25 ปี²⁰) มีโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ จนมีโอกาสสำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงสุดตามศักยภาพ และเยาวชนที่

ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสนอกระบบการศึกษามีโอกาสได้เรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองได้ จนมีความรู้เพียงพอที่จะประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสก้าวข้ามความยากจนข้ามรุ่น

เป้าประสงค์ G1 ประกอบด้วย 3 เป้าหมายย่อย ดังนี้

- **เป้าหมาย G1.1** เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ในระดับการศึกษาภาคบังคับ ในหน่วยจัดการศึกษาหลัก คงอยู่ในระบบและจนจบการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้น
- **เป้าหมาย G1.2** เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส นอกระบบการศึกษา เข้าถึงการศึกษาทางเลือก หรือได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย
- **เป้าหมาย G1.3** เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส มีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้น เพื่อโอกาสในการก้าวออกจากกับดักความยากจนข้ามรุ่น

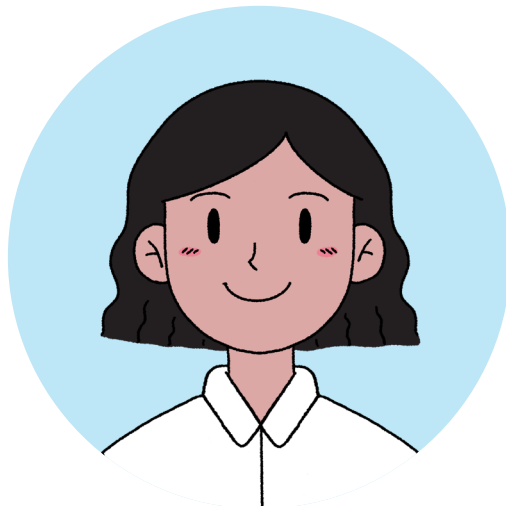
²⁰ เด็กและเยาวชน 0-25 ปี อ้างอิงการแบ่งช่วงอายุตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มาตรา 4

เป้าประสงค์ที่มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษาและต้นแบบการจัดการเรียนรู้ คือ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือหน่วยจัดการเรียนรู้ ให้เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีผลสัมฤทธิ์ ความสามารถ และทักษะที่สูงขึ้น ตลอดจนการสร้างทางเลือกการเรียนรู้

นอกระบบการศึกษา ที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะของเยาวชนและประชาชน อันสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และบริบทของตนเอง จนนำไปสู่การประกอบอาชีพ การมีรายได้ การพึ่งพาตนเอง และมีโอกาสก้าวข้ามความยากจนข้ามรุ่น

เป้าประสงค์ G2 ประกอบด้วย 3 เป้าหมายย่อย ดังนี้

- **เป้าหมาย G2.1** กระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นถูกยกระดับและส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ทักษะตามช่วงวัย หรือการมีงานทำ
- **เป้าหมาย G2.2** โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร หรือโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีกลุ่มนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส มีครูและเครื่องมือ รวมทั้งนวัตกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนตามศักยภาพและความถนัดของผู้เรียน
- **เป้าหมาย G2.3** ทางเลือกการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะเพื่อการมีงานทำ สำหรับเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

เป้าประสงค์ที่มุ่งส่งเสริมการกระจาย
ความเป็นเจ้าของให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ
การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคี ได้แก่ ภาครัฐ
ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในมิติของ
การยึดถือคุณค่าและอุดมการณ์ร่วมกัน การระดม
ความร่วมมือและการระดมทรัพยากรเพื่อขับ

เคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับประเทศ
ระดับจังหวัด ระดับพื้นที่ หรือระดับหน่วยงาน
อันนำไปสู่การเสริมสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อ
การศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สำหรับเด็ก
เยาวชน และประชาชนกลุ่มเปราะบาง

เป้าประสงค์ G3 ประกอบด้วย 3 เป้าหมายย่อย ดังนี้

- **เป้าหมาย G3.1** เครือข่ายภาคีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
ร่วมสนับสนุนการทำงานและพัฒนาทรัพยากร เพื่อภารกิจสร้าง
ความเสมอภาคทางการศึกษา
- **เป้าหมาย G3.2** มีตัวแบบระดับพื้นที่หรือจังหวัดที่มีการจัดการศึกษาเพื่อลด
ความเหลื่อมล้ำอย่างมีส่วนร่วม โดยบูรณาการความร่วมมือในระดับ
พื้นที่และประเทศ
- **เป้าหมาย G3.3** ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

2.4 กลยุทธ์ (Strategies)

กสศ. ได้กำหนด 6 กลยุทธ์ที่จะเป็นวิธีการสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าประสงค์ (ultimate goals) ดังนี้

เป้าประสงค์

G1 เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

กลยุทธ์ S1

ชี้เป้าเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและส่งต่อให้หน่วยงานระดับนโยบายและระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนติดตามการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้เต็มตามศักยภาพ

กลยุทธ์ S2

ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เป้าประสงค์

G2 เกิดต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น อย่างมีคุณภาพ

กลยุทธ์ S3

ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หน่วยจัดการเรียนรู้ และหน่วยงานผลิตพัฒนาครู รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอน และเครือข่ายครู

เป้าประสงค์

G3 ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

กลยุทธ์ S4

เหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่าย โดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรมการระดมทรัพยากรและข้อมูล เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

กลยุทธ์ S5

สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัย และนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบายและต้นแบบการทำงาน

นอกจากนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนองค์กรบรรลุได้ตามเป้าประสงค์นั้น กระบวนการบริหารจัดการภายในองค์กร อาทิ การบริหารงานบุคคล การบริหารจัดการความเสี่ยงและธรรมาภิบาล งบประมาณ และการเงิน ระบบการจัดการความรู้ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จะต้องมีกลยุทธ์เพื่อรองรับระบบบริหารจัดการภายในองค์กร เพื่อให้การขับเคลื่อนองค์กรตามทิศทางแผนกลยุทธ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์ S6

พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร

2.5 การบริการเชิงกลยุทธ์ Balanced Scorecard

กสศ. ได้นำเครื่องมือ Balanced Scorecard (BSC) มาปรับใช้ในการกำหนดเป้าประสงค์ (ultimate goals) เป้าหมายปี 2570 และกลยุทธ์ (strategies) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการถ่ายทอดกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้เกิดการวางแนวทางการดำเนินงาน การกำกับติดตาม และการประเมินผลอย่างสอดคล้อง เพื่อให้ทุกคนในองค์กรเห็นภาพการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าประสงค์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผ่านการวิเคราะห์กลยุทธ์ใน 3 มุมมอง ได้แก่

มุมมองที่ (1)

■ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders)

การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ผ่านการจัดให้มี พัฒนา ส่งเสริม หรือสนับสนุน ให้เกิดต้นแบบหรือกลไกความช่วยเหลือ ซึ่งอาศัยนวัตกรรมการคัดกรอง การระดมทรัพยากรและความร่วมมือกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

มุมมองที่ (2)

■ กระบวนการภายใน (internal process and excellence)

การวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการกระบวนการภายในองค์กร ด้านการวิจัยและการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการดำเนินภารกิจที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเน้นผลักดันให้เกิดการส่งต่อต้นแบบการทำงานและข้อเสนอเชิงนโยบายไปยังหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกกระดับ

มุมมองที่ (3)

■ การเรียนรู้และการพัฒนา (learning and growth)

การวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการองค์กร ทั้งทรัพยากร วัฒนธรรมองค์กร กระบวนการทำงาน และระบบสนับสนุน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จของการขับเคลื่อนกลยุทธ์ให้เกิดการบูรณาการการทำงาน การใช้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิด การพัฒนาทักษะของบุคลากร และการปรับปรุงระบบงานเพื่อให้บุคลากรมีเวลาสำหรับการเรียนรู้ รวมถึงการปรับกรอบบริหารความเสี่ยงองค์กรให้ยืดหยุ่นและเท่าทันกับสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอน จนนนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่คล่องตัวและตอบโจทย์กลยุทธ์ขององค์กรได้อย่างรวดเร็ว

แผนภาพสรุป แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

วิสัยทัศน์

เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคน สามารถเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ได้เต็มตามศักยภาพ

พันธกิจ

เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน ร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพครู และหน่วยจัดการเรียนรู้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เป้าประสงค์	G1 เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็ก และเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือด้อยโอกาส	G2 เกิดต้นแบบการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ที่มีทางเลือก และยืดหยุ่นอย่างมีคุณภาพ	G3 ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	
กลยุทธ์ ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	S1 ชี้อาชีพเด็ก และเยาวชน ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยง ข้อมูลและส่งต่อ ให้หน่วยงาน ระดับนโยบาย และระดับพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุน ติดตามการศึกษา และการเรียนรู้ ให้เต็มตามศักยภาพ	S2 ลดอุปสรรค การเข้าถึง การศึกษา และการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบ การศึกษาของเด็กและเยาวชน ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษา และการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	S3 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ ต้นแบบการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่น หน่วยงานจัดการเรียนรู้ หน่วยงานผลิตและพัฒนาครู รวมทั้ง กระบวนการจัดการเรียนการสอน และเครือข่ายครู	S4 เหนี่ยวนำความร่วมมือ ภาคีเครือข่าย โดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลัก ในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรม การระดมทรัพยากรและข้อมูล เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา
ด้าน กระบวนการ ภายใน	S5 สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัย และนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย และต้นแบบการทำงาน			
ด้าน การเรียนรู้ และพัฒนา	S6 พัฒนางองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร			

2.6 แนวทางการดำเนินงานและผลลัพธ์สำคัญ (Key Results)

จากเป้าประสงค์ที่พึงบรรลุภายในระยะ 3 ปีข้างหน้า (2568-2570) กสศ. ได้นำกลยุทธ์มาสู่การปฏิบัติ ผ่านการวางแผนงานดำเนินงานสำคัญที่รองรับแต่ละกลยุทธ์ ควบคู่กับการกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์สำคัญ (Key Results / Key Indicators) เพื่อช่วยในการกำกับติดตามและการประเมินผล จำแนกตามเป้าประสงค์ ดังนี้

เป้าประสงค์

G1 เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส

กลยุทธ์ที่ 1

ชี้เป้าเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและส่งต่อให้หน่วยงานระดับนโยบายและระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนติดตามการศึกษาหรือการเรียนรู้ ให้เต็มตามศักยภาพ

ผลลัพธ์ที่ 1.1

รูปแบบการส่งต่อให้มีมาตรการรองรับการช่วยเหลือ/สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายของ กสศ.

ผลลัพธ์ที่ 1.2

สัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสที่ได้รับการช่วยเหลือโดยหน่วยงานอื่นจากการชี้เป้าของ กสศ.

ผลลัพธ์ที่ 1.3

โอกาสและอัตรากลับเข้าศึกษาต่อหรือได้รับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาที่เกิดจากการชี้เป้าของ กสศ.

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

1.1 พัฒนาด้านระบบติดตาม ดูแลช่วยเหลือ และระบบส่งต่อ ให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับร่วมกับหน่วยงานเจ้าของเรื่องหรือต้นสังกัด

1.2 สนับสนุนการใช้ฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทุกช่วงวัยเพื่อการทำงาน และการส่งต่อความช่วยเหลือระดับพื้นที่

กลยุทธ์ที่ 2

ลดอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อให้คงอยู่ในระบบการศึกษา และการเรียนรู้ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลลัพธ์ที่ 2.1

เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสในระดับการศึกษาภาคบังคับ ในระดับการศึกษาการจัดการศึกษาหลัก ได้รับการค้นหา คัดกรอง และช่วยเหลือ

ผลลัพธ์ที่ 2.2

อัตราการคงอยู่ของนักเรียนที่ได้รับการช่วยเหลือจาก กสศ.

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

2.1 สนับสนุนทรัพยากรในการป้องกันผู้เรียนจากการหลุดออกนอกระบบการศึกษา

2.2 พัฒนากลไกนำร่อง ระดับครอบครัวและระดับชุมชน

2.3 หามาตรการส่งเสริมให้เด็กยังคงอยู่ในระบบ

เป้าประสงค์

G2

เกิดต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น อย่างมีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่ 3

ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หน่วยจัดการเรียนรู้ และหน่วยงานผลิตพัฒนาครู รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียน การสอน และเครือข่ายครู

ผลลัพธ์ที่ 3.1

ผลสัมฤทธิ์หรือทักษะของผู้เรียน ในโรงเรียน/หน่วยจัดการเรียนรู้ต้นแบบเพิ่มสูงขึ้น

ผลลัพธ์ที่ 3.2

ช่องว่างของทรัพยากรและผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ในพื้นที่ห่างไกลลดลง เมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

ผลลัพธ์ที่ 3.3

การพัฒนาเครือข่าย เพื่อขยายต้นแบบโรงเรียนพัฒนาคุณภาพ และสถาบันต้นแบบ ผลิตและพัฒนาครูจัดการเรียนรู้ต้นแบบ

ผลลัพธ์ที่ 3.4

เยาวชนและประชากรที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ได้รับโอกาสศึกษาหรือ พัฒนาอาชีพ จนสามารถมีงานทำตามทักษะที่ได้รับการพัฒนา

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

- 3.1 พัฒนาด้านแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
- 3.2 ส่งเสริมการพัฒนาแพลตฟอร์ม (digital platform) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
- 3.3 ส่งเสริมการเพิ่มคุณภาพโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล/โรงเรียนขนาดเล็ก
- 3.4 สนับสนุนกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มให้มีทางเลือก (alternatives) ผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- 3.5 ส่งเสริมการใช้ระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ หรือธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) เพื่อส่งเสริมโอกาสในการเทียบโอนประสบการณ์ของเยาวชนและประชาชน
- 3.6 สร้างฐานข้อมูลการจ้างงานและข้อมูลเด็กที่ได้รับการช่วยเหลือในพื้นที่
- 3.7 เชื่อมโยงและผลักดันให้ประชาชนนอกระบบได้รับประโยชน์จากตัวแบบการศึกษา

เป้าประสงค์

G3

ทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 4

เหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่าย โดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรมการระดมทรัพยากรและข้อมูล เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

ผลลัพธ์ที่ 4.1

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย/สมัชชาในพื้นที่ เพื่อจัดการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นและกลไกในพื้นที่ในการขับเคลื่อน

ผลลัพธ์ที่ 4.2

ระบบและกลไกรองรับการขับเคลื่อนงาน โดยภาคีและภาคประชาสังคม

ผลลัพธ์ที่ 4.3

สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษา ที่ถูกจัดสรรตามหลักความเสมอภาค ระดับประเทศ และระดับพื้นที่

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์โครงการเพื่อนำมาออกแบบการทำงานร่วมกับภาคีเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความร่วมมือตั้งแต่ต้นทาง
- 4.2 ใช้รูปแบบกระบวนการห้องปฏิบัติการวิจัยทางสังคม (Social Lab) ในการนำนวัตกรรมไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ
- 4.3 บูรณาการการทำงานหรือพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานและสมัชชาในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ
- 4.4 ค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ในพื้นที่ ทั้งระดับบุคคลและหน่วยดำเนินการ ที่มีศักยภาพเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- 4.5 ผลักดันการมีส่วนร่วมของหุ้นส่วนทางสังคม

กลยุทธ์ที่ 5

สื่อสารและผลักดันองค์ความรู้ วิจัย และนวัตกรรม ร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งต่อข้อเสนอเชิงนโยบายและต้นแบบการทำงาน

- ผลลัพธ์ที่ 5.1** งานวิจัย องค์ความรู้ นวัตกรรมที่มีการติดตามและประเมินผล ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุง ส่งต่อให้กับหน่วยงานอื่น หรือเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย
- ผลลัพธ์ที่ 5.2** การนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปขับเคลื่อนได้บรรลุตามเป้าประสงค์

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

- 5.1 สื่อสารข้อค้นพบหรือข้อมูล เพื่อกระตุ้นภาคีเชิงกลยุทธ์ให้ผลักดันการแก้ปัญหาตรงจุด
- 5.2 ติดตามและประเมินผลเพื่อส่งต่อหรือขยายผล
- 5.3 ผลักดันงานวิจัยและนวัตกรรม เพื่อทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

กลยุทธ์ที่ 6

พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการขับเคลื่อนองค์กร

- ผลลัพธ์ที่ 6.1** ระดับความผูกพันกับองค์กรของพนักงาน
- ผลลัพธ์ที่ 6.2** ศักยภาพของพนักงาน ที่ตอบโจทย์การขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุตามเป้าประสงค์ขององค์กร
- ผลลัพธ์ที่ 6.3** เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และสนับสนุนการทำงานเชิงคุณภาพขององค์กร

แนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

6.1 ลดกระบวนการซ้ำซ้อนหรือภาระงานที่ไม่จำเป็น	6.6 พัฒนาทักษะและสมรรถนะของบุคลากร
6.2 บูรณาการแผนงานภายใน	6.7 จัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้
6.3 การจัดลำดับความสำคัญของงาน	6.8 เพิ่มกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM)
6.4 เสริมสร้างผู้นำให้เป็นนักกระตุ้นการเรียนรู้	
6.5 บริหารความเสี่ยงและธรรมาภิบาลขององค์กร	

2.7 แผนการดำเนินงานสำคัญ รองรับการขับเคลื่อนตามแผนกลยุทธ์

แผนงานที่ 1

สนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ ให้เต็มตามศักยภาพ

ความสำคัญ

- สนับสนุนให้เกิดหลักประกันการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ตลอดช่วงอายุ 0-25 ปี อย่างไร้รอยต่อ ด้วยกลยุทธ์ที่มุ่งหาแนวทางการทำงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวโดยตรง

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม

- โครงสร้างประชากรของประเทศไทยในปัจจุบัน สะท้อนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์อย่างชัดเจน ได้เพิ่มความสำคัญในเรื่องโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ การป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษา รวมถึงการพัฒนาทุนมนุษย์
- จำนวนเด็กและเยาวชนยากจนพิเศษ (จากครัวเรือนยากจนระดับรุนแรงที่สุดร้อยละ 15 ของประเทศ) ในช่วงปี 2562-2566 ยังมีแนวโน้มสูงขึ้น ตามรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ลดลง ซึ่งสวนทางกับอัตราการเกิดและจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มลดลง
- เศรษฐฐานะของครอบครัวยังคงเป็นปัจจัยที่กำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน โดยผลคะแนนสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ปี 2565 ชี้ให้เห็นว่า มากกว่า 1 ใน 3 ของนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ร้อยละ 25 ล่างสุด มีผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่าระดับพื้นฐานหรือไม่ผ่านการประเมินผล อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีเด็กกลุ่มข้างเผือกถึงร้อยละ 15 ที่ควรได้รับการค้นหาและสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตามศักยภาพ
- สัดส่วนเด็กปฐมวัย (อายุ 0-6 ปี) ที่มีพัฒนาการไม่สมวัย โดยเฉพาะด้านการใช้ภาษาและด้านการเข้าใจภาษา มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2562 ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะการเรียนรู้ถดถอย อย่างไรก็ตาม กสศ. มีฐานข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวกับเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะ ซึ่งสามารถนำมาทำงานร่วมกับหน่วยงานหลักภาคนโยบาย ในการเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลให้เด็กปฐมวัยได้รับความช่วยเหลือและการส่งเสริมอย่างเหมาะสม

- สัดส่วนเด็กวัยเรียน (กลุ่มอายุ 6-14 ปี และกลุ่มอายุ 15-18 ปี) ที่มีความเสี่ยงด้านโภชนาการ โดยเฉพาะภาวะเริ่มอ้วนและอ้วน มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องจากตั้งแต่ปี 2564 อันเนื่องมาจากหลายปัจจัยประกอบกัน อาทิ การเลี้ยงดูของครอบครัว และความรอบรู้เรื่องสารอาหาร ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพ และอาจส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของเด็ก
- นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษช่วงวัยการศึกษาภาคบังคับหลุดออกจากระบบการศึกษาภาคบังคับ โดยเฉพาะช่วงชั้นรอยต่อ เนื่องจากหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านทุนทรัพย์ ด้านครอบครัว และด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต
- ปัจจัยด้านทุนทรัพย์ อาทิ การเข้าไม่ถึงแหล่งทุนการศึกษา ทุนการศึกษาให้เปล่าที่มีจำนวนจำกัด การจ่ายเงินของแหล่งเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ใช้ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าธรรมเนียมการศึกษา (ค่าสมัครสอบ ค่าแรกเข้า และค่ารักษาสิทธิการเข้าศึกษา) ตลอดจนค่าครองชีพ ในส่วนค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแบบ และค่าอุปกรณ์การเรียน ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดการตัดสินใจการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
- นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษเพียง 1 ใน 10 คนเท่านั้นที่สามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาผ่านระบบ TCAS66 ได้สำเร็จ ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนทั้งประเทศถึง 3 เท่า²¹
- การดำเนินการเสริมต่อโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับของ กสศ. ในช่วงผ่านมาได้สนับสนุนโอกาสและพัฒนาคุณภาพที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบและวิธีการดำเนินงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกับทุนการศึกษาประเภทอื่นที่หน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการ
- สัดส่วนเยาวชนว่างงานและนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนวัยแรงงานอายุ 15-24 ปี ที่ไม่ได้อยู่ในการทำงาน การศึกษา หรือการฝึกอบรม (NEET) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งที่จำนวนเยาวชนวัยแรงงานดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ เนื่องจากปัญหาด้านทัศนคติ อาทิ การขาดแรงจูงใจในการทำงาน และการขาดความพร้อมในการพัฒนาทักษะ เป็นสำคัญ ทั้งนี้ เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษายังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน และภารกิจไม่ทับซ้อนกับหน่วยงานอื่น
- ฐานข้อมูลกลุ่มเด็กระดับการศึกษาภาคบังคับในระบบการศึกษา รวมถึงเทคโนโลยีในการค้นหาและช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายมีความน่าเชื่อถือและพร้อมสำหรับใช้ต่อยอดการทำงาน อย่างไรก็ตาม การบูรณาการการทำงานและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างภารกิจและโครงการภายใน กสศ. ยังจำเป็นต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบ

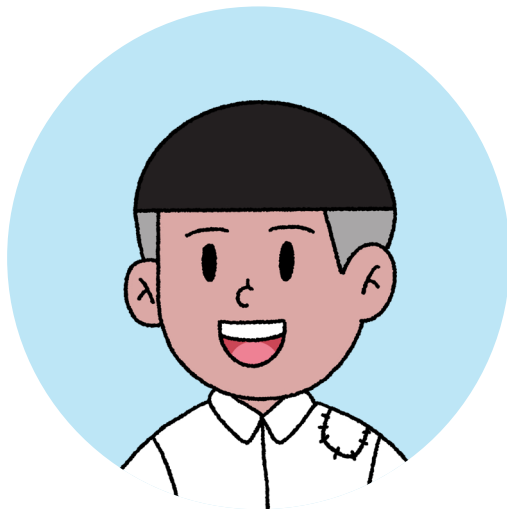
²¹ รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2566 “ทุนมนุษย์เพื่อยุติความเหลื่อมล้ำ”, กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

ผลลัพธ์ระดับแผนงาน

- อัตราการคงอยู่ในระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสเพิ่มขึ้น จากการค้นหา คัดกรอง และช่วยเหลือของ กสศ.
- อัตราการหลุดออกจากระบบการศึกษาช่วงชั้นรอยต่อ โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสลดลง จากการค้นหา คัดกรอง และการชี้เป้าของ กสศ. ให้หน่วยงานต้นสังกัดช่วยเหลือ
- สัดส่วนเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสในระบบการศึกษาที่มีโอกาสศึกษาต่อระดับสูงกว่าภาคบังคับเพิ่มขึ้น อันเกิดจากการช่วยเหลือโดยตรงหรือการชี้เป้าของ กสศ. ให้หน่วยงานต้นสังกัดช่วยเหลือ
- สัดส่วนเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้วยโอกาสนอกระบบการศึกษา รวมถึงเยาวชนกลุ่ม NEET ที่มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาทางเลือกหรือได้รับการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น อันเกิดจากการชี้เป้าของ กสศ. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือ
- เยาวชนกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพและสนใจวิชาชีพครูกลายเป็นครูรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพสูงสามารถพัฒนาชุมชนที่เป็นภูมิลำเนาของตนเองให้เกิดความยั่งยืน
- ข้อมูลในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการคัดกรองความเสี่ยงหลุดออกนอกระบบ (ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจสังคม สุขภาพกาย สุขภาพจิต พฤติกรรม สวัสดิภาพ และการเรียนรู้) ถูกเชื่อมโยงกับข้อมูลของหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเป็นระบบและถูกนำไปชี้เป้าและส่งต่อ เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับการสนับสนุนด้านทุนการศึกษาหรือการช่วยเหลือที่จำเป็นจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- เกิดต้นแบบของรูปแบบการส่งต่อความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น ผ่านการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภายใน กสศ. และความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก กสศ.
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีมาตรการที่หลากหลายในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของแต่ละกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส อาทิ กลุ่มเปราะบางด้านทุนทรัพย์ กลุ่มเปราะบางด้านสุขภาพจิต และกลุ่มเปราะบางด้วยสถานภาพทางครอบครัว
- เกิดกลไกความร่วมมือการดำเนินงานระดับครอบครัว ชุมชน และพื้นที่เพื่อติดตามและเฝ้าระวังการหลุดออกจากระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย
- ข้อเสนอเชิงนโยบายถูกนำไปขยายผลเชิงระบบ เพื่อการพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา จนยังผลต่อประชากรกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกเหนือจากกลุ่มที่ได้รับการช่วยเหลือจาก กสศ. โดยตรง ผ่านการใช้ประโยชน์ของฐานข้อมูลนวัตกรรม และองค์ความรู้จากงานวิจัย

โครงการสำคัญ

- **มาตรการเงินอุดหนุน** ผ่านการจัดสรรเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข โดยเฉพาะในช่วงการศึกษาภาคบังคับ อื่นครอบคลุม ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนำร่องการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวแก่กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
- **มาตรการทุนการศึกษา** เพื่อเสริมต่อโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ พร้อมการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ได้แก่ ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง ทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ และทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น
- **มาตรการหนุนเสริมการพัฒนาระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษา** โดยเน้นการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการคัดกรองนักเรียนยากจนพิเศษด้วยวิธีการวัดรายได้ทางอ้อม การติดตามและตรวจสอบการคงอยู่ของนักเรียนยากจนพิเศษที่ได้รับการอุดหนุน การวิจัยและประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาต้นแบบระบบสารสนเทศตลอดจนการพัฒนาภาคีเครือข่ายในการจัดการองค์ความรู้และเครื่องมือ
- **มาตรการการดูแลช่วยเหลือ ชี้นำ และส่งต่อข้อมูล** ผ่านการพัฒนาระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลที่สำคัญ อาทิ การพัฒนาต้นแบบระบบสารสนเทศการคัดกรองความเสี่ยงการหลุดออกจากระบบการศึกษา ในหลายมิติ (เศรษฐกิจสังคม สุขภาพกาย สุขภาพจิต พฤติกรรม สวัสดิภาพ และการเรียนรู้) รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลนักเรียนที่มีแนวโน้มความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ
- **มาตรการระดมทรัพยากร** เพื่อรวบรวมแหล่งทุนการศึกษา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและภาคประชาสังคม

ความสำคัญ

- สนับสนุนให้เกิดต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น อย่างมีคุณภาพ ด้วยกลยุทธ์ที่มุ่งหาแนวทางส่งเสริมการพัฒนาระบบนิเวศที่เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. ผ่านการทำงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับสถานศึกษาและหน่วยจัดการเรียนรู้ ครูและนักจัดการเรียนรู้ การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งในและนอกระบบ รวมถึงสถาบันผลิตและพัฒนาครู เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม

- โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กยังปรากฏช่องว่างของคุณภาพ เนื่องด้วยการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ยังคงอิงตามจำนวนนักเรียนมากกว่าความต้องการและบริบทของโรงเรียน อันส่งผลต่อช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน
- โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล (protected school) เผชิญกับสถานการณ์การขาดแคลนครู โดยในปี 2563 ธนาคารโลกได้ประมาณการว่า โรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับอัตราครูเพิ่มอีกร้อยละ 50 เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนชั้นเรียน สาระวิชา และชั่วโมงการสอน
- ระบบการผลิตครูในปัจจุบันยังไม่ตอบโจทย์ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล เนื่องจากการขาดการวางแผนการผลิตครูในสาขาที่จำเป็น ให้เพียงพอสำหรับโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล รวมถึงระบบการบรรจุครูในพื้นที่ที่ทำให้ได้ครูที่ไม่ใช่คนท้องถิ่นมากถึงร้อยละ 80 ซึ่งเป็นต้นตอหนึ่งของปัญหาครูย้ายออกจากพื้นที่ห่างไกล
- การวิเคราะห์ผลคะแนนสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ปี 2565 แสดงให้เห็นว่า ยิ่งโรงเรียนที่มีปัญหาการขาดแคลนครูหรืออุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนมากเท่าไร นักเรียนในโรงเรียนยิ่งมีแนวโน้มที่จะทำคะแนนได้น้อยลง สะท้อนความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคุณภาพโรงเรียนในแง่ทรัพยากรครูและสื่อการจัดการเรียนการสอนกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

- การจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ไม่ได้ถูกปรับให้สอดคล้องกับแนวโน้มภูมิทัศน์ของตลาดแรงงาน (labor landscape) ที่เปลี่ยนแปลงไป หรือไม่ได้ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และความยืดหยุ่นของเด็ก เยาวชน และประชาชนในการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้แรงงานมีทักษะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ และขาดทักษะการปรับตัว เรียนรู้ หรือพัฒนาตนเองอย่างทันที่
- สัดส่วนเยาวชนว่างงานและนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนวัยแรงงานอายุ 15-24 ปี ที่ไม่ได้อยู่ในการทำงาน การศึกษา หรือการฝึกอบรม (NEET) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งที่จำนวนเยาวชนวัยแรงงานดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ เนื่องจากปัญหาด้านทัศนคติ คือ การขาดแรงจูงใจในการทำงาน การขาดความพร้อมในการพัฒนาทักษะ และความรู้สึกว่าตนเองขาดโอกาส
- ผู้มีงานทำในประเทศไทยมากกว่าร้อยละ 50 คือ แรงงานนอกระบบ ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน และส่วนใหญ่ของแรงงานนอกระบบดังกล่าวทำงานลักษณะกึ่งฝีมือหรือไร้ฝีมือ โดยมากกว่าร้อยละ 50 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่ำกว่าแรงงานในระบบถึง 2 เท่า อย่างไรก็ตาม กสศ. มีเครือข่ายภาคีหรือหน่วยงานหลักในพื้นที่ ตลอดจนครูและโรงเรียนที่สามารถขยายผลไปสู่การผลิตหน่วยงาน/ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (change agent) เพื่อพัฒนาเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส
- ความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมจากปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาคิดเป็นมูลค่าสูงถึงร้อยละ 3 ของ GDP ซึ่งเท่ากับค่าเฉลี่ยของการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยตลอดทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นแนวโน้มที่จะฉุดรั้งให้ประเทศไทยออกจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (middle income trap) ได้ช้าลง
- การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาทางเลือกผ่านการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนสามารถสะสมทั้งผลการเรียนจากการศึกษาในระบบและการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบของประเทศยังมีแนวทางการทำงานที่ยังไม่เป็นรูปธรรมเพียงพอ
- พื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (learning space / learning platform) ที่มีรูปแบบหรือนวัตกรรมที่หลากหลาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนผลลัพธ์การเรียนรู้สอดคล้องกับสถานการณ์และรองรับการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงในอนาคตยังคงมีจำกัด เมื่อพิจารณาถึงการเข้าถึงของเด็ก เยาวชน และประชาชนในแต่ละพื้นที่ ทั่วประเทศ
- การจัดการรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอาชีพ (upskill และ reskill) ของประเทศไทย สำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชน ทั้งในและนอกระบบ ยังขาดประสิทธิภาพ และขาดความสอดคล้องกับการขับเคลื่อนภาคเศรษฐกิจจริง (real economy)

- ขณะที่สังคมมีความตระหนักถึงความสำคัญของกระแสแนวคิดการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน Environment, Social, and Government (ESG) และกระแส megatrends โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และการเปลี่ยนผ่านด้านพลังงานไปสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกระแสความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นในอนาคต ในภาพรวม ประเทศไทยยังมีบุคลากรที่มีความพร้อมในแง่ความรู้ ทักษะ และความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของสาขาเหล่านี้ในจำนวนน้อย การ unlearn relearn upskill และ reskill จึงเป็นเรื่องสำคัญ

ผลลัพธ์ระดับแผนงาน

- อัตราการสำเร็จการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศเพิ่มขึ้น
- อัตราการสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ. เพิ่มขึ้น
- สัดส่วนเยาวชนและประชากรที่ขาดแคลนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสได้รับโอกาสศึกษาหรือพัฒนาอาชีพจากการสนับสนุนของ กสศ. มีงานทำตามทักษะที่ได้รับ การพัฒนาเพิ่มขึ้น
- ช่องว่างของทรัพยากรครู บุคลากร และอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ. เทียบกับโรงเรียนกลุ่มอื่น ๆ (ต่างขนาด ต่างพื้นที่) ลดลง
- ช่องว่างของผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนด้อยโอกาสที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ. เทียบกับกลุ่มอื่น ๆ (ต่างเศรษฐกิจฐานะ ต่างพื้นที่) ลดลง
- โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล (protected school/standalone) มีครูคุณภาพเพียงพอกับความต้องการของโรงเรียน และยังมีผลให้นักเรียนในโรงเรียนดังกล่าวมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น
- สถาบันผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่และข้อจำกัดที่แตกต่างกัน
- ต้นแบบโรงเรียนพัฒนาตนเองถูกขยายผลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช.ตชด.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) และโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผ่านการกำหนดเป็นนโยบายหรือนำระบบสารสนเทศไปใช้พัฒนาโรงเรียน
- ต้นแบบฐานข้อมูล องค์กรความรู้ และกลไกความร่วมมือถูกถ่ายโอนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปขับเคลื่อนผลักดันเชิงนโยบาย

- นักจัดการเรียนรู้ อาทิ ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลาย และประเมินผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ จากการได้รับการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของตนเอง
- ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ทั้งแบบรายบุคคลและหน่วยจัดการเรียนรู้ สามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายและระดมทรัพยากรเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- เกิดพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (learning space / learning platform) โดยมีรูปแบบหรือนวัตกรรมที่ครอบคลุมทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะด้านอาชีพ
- ระบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ศักยภาพและความต้องการของกลุ่มเยาวชนและแรงงานนอกระบบ ถูกขยายผลเชิงนโยบายระดับประเทศหรือระดับพื้นที่
- เกิดกลไกความร่วมมือจากภาคส่วนระดับจังหวัดหรือพื้นที่ รองรับการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ โดยเฉพาะในส่วนของกลไกเฝ้าระวัง ดูแล และส่งต่อข้อมูลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงรายบุคคลไปยังโรงเรียนหรือการศึกษานอกระบบ

โครงการสำคัญ

การพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

- การขยายผลรูปแบบการผลิตและพัฒนาครูแนวใหม่ สำหรับการปฏิบัติงานในพื้นที่ห่างไกล ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานผู้ผลิตครู หน่วยงานผู้ใช้ครู ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน
- การยกระดับสถาบันผลิตและพัฒนาครูให้เป็นสถาบันต้นแบบการผลิตและพัฒนาครูของประเทศ
- การติดตาม การหนุนเสริม และการพัฒนาทักษะ (upskill และ reskill) ครูรุ่นใหม่
- การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลหรือยากลำบาก โดยเฉพาะโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ด้วยฐานคิดของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
- การขยายผลการพัฒนาครู ด้วยเครือข่ายครูแกนนำของประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศ
- การพัฒนาระบบนิเวศทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส ในและนอกระบบการศึกษา รวมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา การทำงาน หรือการฝึกอบรม (NEET)

- การจัดทำระบบสารสนเทศติดตามและสนับสนุน ครูและเครือข่ายการทำงานในโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล และเครือข่ายครูและแกนนำ
- การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียน (Fundamental School Quality Level: FSQL) ที่เหมาะสมกับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

การพัฒนาคณาจารย์โรงเรียนทั้งระบบ และพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้

- การสนับสนุนการขับเคลื่อนขบวนการโรงเรียนพัฒนาตนเอง (Teacher and School Quality Movement: TSQM) ผ่าน 3 รูปแบบ ได้แก่ การขับเคลื่อนในรูปแบบพื้นที่ (TSQM-A: Area) การขับเคลื่อนในรูปแบบเครือข่าย (TSQM-N: Network) และการขับเคลื่อนเชิงประเด็น (TSQM-I: Issue) พร้อมทั้งพัฒนากลไกหนุนเสริมการดำเนินงาน อาทิ กลไกติดตามประเมินผล การบริหารจัดการภาคีเครือข่าย การถอดบทเรียน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
- การสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ อาทิ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
- การพัฒนาและเชื่อมต่อบริบทสารสนเทศ ฐานข้อมูลเพื่อติดตามผลการศึกษา และคลังข้อมูลเพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน ร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด
- การขับเคลื่อนระบบนิเวศทางการเรียนรู้ ผ่านการพัฒนานักจัดการเรียนรู้ อาทิ ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ บุคลากรทางการศึกษา และผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)
- การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้และการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ (learning space / learning platform)
- การขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับสากล

การสนับสนุนการพัฒนาสถาบันผลิตนวัตกรรมสายอาชีพ

- การแสวงหาพันธมิตรเพื่อค้นหารูปแบบและทางเลือกการศึกษาสายอาชีพ โดยคัดเลือกหลักสูตรและสถานศึกษา ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การเปิดรับข้อเสนอโครงการ (competitive grant) และการคัดเลือกและให้ทุนเชิงรุก (strategic grant) ที่ให้ความสำคัญกับการทำงานพัฒนาตัวแบบ (model) สถานศึกษาในสาขาอาชีพที่มีความขาดแคลน และสาขาอาชีพที่มีโอกาสได้งานทำสูง ตลอดจนการดำเนินงานในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

- การเพิ่มขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- การใช้ฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานอื่นจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยการแสวงหาความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และมูลนิธิ ควบคู่กับการสื่อสารรณรงค์ทางสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและกระตุ้นการตัดสินใจ
- การพัฒนาหลักสูตรสายอาชีพ ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมทั้งพัฒนามาตรฐานการประเมินผล ที่สอดคล้องกับภูมิทัศน์และโครงสร้างในตลาดแรงงาน ตลอดจนทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- การกระตุ้นให้เกิดการขึ้นทางสังคมเพื่อผลักดันเชิงนโยบาย ผ่านเวทีขับเคลื่อนนโยบายและวิชาการ การพัฒนานวัตกรรมและขับเคลื่อนกลไกเชิงนโยบาย เครือข่ายและช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการถอดบทเรียนเชิงระบบ
- การส่งเสริมการแนะแนวเรื่องโอกาสทางการศึกษาในหลายเส้นทางเลือก โดยเฉพาะสายอาชีพที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

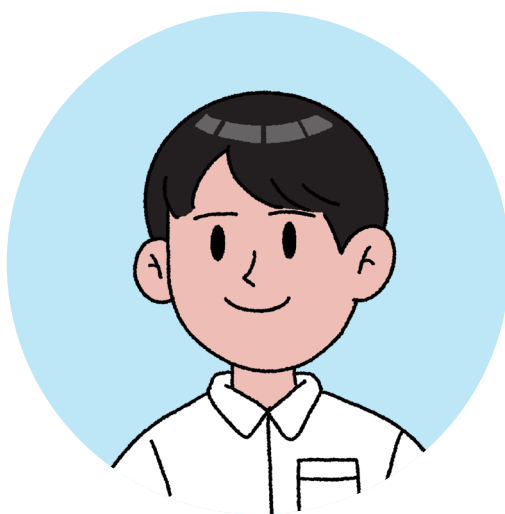
การหนุนเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษาทุนและสถาบันการศึกษา

- การหนุนเสริมนักเรียนทุนและอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านการพัฒนาศักยภาพ การหนุนเสริมวิชาการและประสบการณ์
- การพัฒนาระบบการดูแลติดตาม เฝ้าระวัง และช่วยเหลือนักศึกษาทุน เพื่อป้องกันความเสี่ยงการหลุดออกนอกระบบ ร่วมกับเครือข่ายมหาวิทยาลัย
- การจัดเวทีนโยบายและการประชุมวิชาการเพื่อผลักดันให้เกิดการขยายผลของงานวิจัยในวงกว้าง

การส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ

- การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ทางเลือกและยืดหยุ่น ผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน หน่วยจัดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการรัฐหรือกลุ่มเปราะบาง (ผู้พิการ พ่อแม่วัยใส และเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม) หน่วยงานภาคียุทธศาสตร์ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เช่น ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน สถานสงเคราะห์เด็ก ศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ เป็นต้น

- การพัฒนาคลังสมองห้องความรู้สู่การขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ (intelligent unit) โดยเน้นผลิตองค์ความรู้และหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนให้เกิดพื้นที่เชื่อมฐานวิชาการสู่ปฏิบัติจริง
- การสร้างเครือข่ายหน่วยจัดการเรียนรู้ โดยสนับสนุนให้เกิด change agent academy แพลตฟอร์มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ resource mapping เพื่อแสวงหาและรวบรวมพันธมิตร
- การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการดูแลเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส
- การพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาในชุมชนซึ่งทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน รวมถึงการพัฒนาระบบแนะแนวเชิงรุกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง
- การส่งเสริมการใช้ระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ (Academic Credit Bank : Credit Bank) หรือธนาคารหน่วยกิต เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนและประชาชนสามารถนำผลการเรียนรู้ที่ได้จากประสบการณ์การทำงาน หรือการฝึกอบรม ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ตลอดจนการศึกษาตามอัธยาศัยที่สะสมไว้มาเทียบโอนกันได้
- การพัฒนาฐานข้อมูลที่รวบรวมหลักสูตรและแหล่งเพื่อการศึกษา การเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพ ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แผนงานที่ 3

เสริมสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่าย เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

ความสำคัญ

- สนับสนุนให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมในวาระการสร้างเสมอภาคทางการศึกษาของภาคียุทธศาสตร์ ด้วยกลยุทธ์ที่มุ่งหาแนวทางเพื่อเหนี่ยวนำความร่วมมือภาคีเครือข่าย ทั้งระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ โดยสนับสนุนให้ภาคีเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนผ่านนวัตกรรมการระดมทรัพยากรและข้อมูล

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม

- ในระดับประเทศ สัดส่วนคนจนกระจุกตัวมากที่สุดในภาคใต้ เมื่อเทียบกับภาคอื่น และกระจุกตัวนอกเขตเทศบาลมากกว่าในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง และเมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่อยู่ในระบบสารสนเทศเพื่อเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) พบว่า ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 สัดส่วนนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดห่างไกล โดยแม่ฮ่องสอนคือจังหวัดที่ครองอันดับ 1 มายาวนานตั้งแต่ปี 2561 และพบการกระจุกตัวของเด็กและเยาวชนยากจนดังกล่าวใน 9 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- แรงงานที่ย้ายถิ่นหรือคืนถิ่นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในช่วงปี 2563-2565 มีแนวโน้มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ตนย้ายไปอย่างถาวร หรือยังไม่มีแนวโน้มที่จะย้ายกลับมาสู่พื้นที่ตลาดงานในช่วง 2-3 ปีนี้ โดยแรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพคือ มีอายุน้อยและมีการศึกษาในระดับสูง สร้างโอกาสในการคิดโจทย์การทำงานเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม รวมถึงบรรเทาปัญหาระดับครัวเรือน อาทิ การแก้ปัญหาครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่
- การจัดสรรงบประมาณไปสู่พื้นที่ยังขาดการใช้ข้อมูลสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำหรือปัญหาการศึกษาของพื้นที่เป็นกรอบหรือเกณฑ์ ทั้งที่ ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อาทิ ประเทศญี่ปุ่น ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจำเป็นต้องลดขนาดของการจัดการลง และใช้ภาคีและภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสอดคล้องกับบริบท ปัญหา และโครงสร้างเศรษฐกิจระดับจังหวัดและภูมิภาคที่สุด
- กสศ. มีเครือข่ายต่างประเทศและงานวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และนวัตกรรม แต่การนำองค์ความรู้และนวัตกรรมที่ได้มาต่อยอดอาจยังเห็นผลเชิงประจักษ์ได้ไม่ชัดเจน

ผลลัพธ์ระดับแผนงาน

- สัดส่วนงบประมาณที่ถูกจัดสรรไปสู่ระดับพื้นที่ถูกคิดบนพื้นฐานของข้อมูลสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำหรือปัญหาการศึกษาของพื้นที่เป็นสำคัญ
- เกิดแผนการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างองค์กรภายใน กสศ. และร่วมกับหน่วยงานภายนอก กสศ. ที่นำไปสู่การแบ่งปันและจัดสรรทรัพยากร (งบประมาณ บุคลากร และข้อมูล) เพื่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต้นแบบ
- หน่วยงานหลักและภาคีเครือข่ายในจังหวัดหรือเทศบาลต้นแบบ มีส่วนร่วมในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นและกลไกในพื้นที่ในการขับเคลื่อน
- หน่วยงานหลักและภาคีเครือข่ายในจังหวัดหรือเทศบาลต้นแบบ มีขีดความสามารถในการขยายผลด้วยตนเอง โดยการบริหารจัดการเครือข่ายของตนพร้อมบูรณาการทรัพยากรและงบประมาณระหว่างภาคีระดับพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ในระยะยาว
- เกิดเครื่องมือ แนวคิด และกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาและขยายผลการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- เกิดการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และมาตรการที่สนับสนุนการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งระดับเทศบาล ระดับจังหวัดและระดับประเทศ
- ตัวแบบนวัตกรรมเสริมสร้างขีดความสามารถร่วมกับหน่วยงานต่างประเทศถูกนำไปประยุกต์ใช้ จนเกิดผลเชิงประจักษ์ของการพัฒนาเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบ
- สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. ในพื้นที่ต้นแบบดีขึ้น อาทิ เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาระดับพื้นที่

โครงการสำคัญ

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ระดับจังหวัดและระดับเมือง

- การพัฒนาตัวแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกรองรับการทำงานเพื่อการขยายผลเชิงนโยบาย อาทิ การเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนบูรณาการทรัพยากรและช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ นวัตกรรมหรือรูปแบบการรับมือกับปัญหาเฉพาะพื้นที่ และการสังเคราะห์ขบวนการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- การสนับสนุนทุนให้จังหวัดหรือเทศบาลที่ได้รับการคัดเลือก เพื่อการขับเคลื่อนงานให้สอดคล้องกับบริบทของปัญหาและทรัพยากรของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- การพัฒนาระบบนิเวศเพื่อเชื่อมโยงการทำงานกับโรงเรียนพัฒนาตนเองเชิงพื้นที่ (TSQM) และหน่วยจัดการเรียนรู้ระดับต่าง ๆ ให้เข้ากับกลไกการทำงานระดับจังหวัด
- การพัฒนาให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- การวิเคราะห์และประเมินผลการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของเต็ยกายากจนและด้อยโอกาสในพื้นที่
- การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และสังเคราะห์การทำงานเพื่อขยายผลเชิงประเด็น
- การสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือระหว่าง กสศ. กับองค์กรอื่น อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
- การจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อพัฒนาพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่และสร้างการรับรู้ในพื้นที่สาธารณะ
- การสนับสนุนให้เกิดเวทีสาธารณะและเวทีเชิงนโยบาย เพื่อขยายขอบเขตของความร่วมมือและการเหนี่ยวนำภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างการเป็นเจ้าของร่วมกันในเชิงนโยบายและในมิติของการแบ่งปันทรัพยากร

ความร่วมมือกับองค์กรและเครือข่ายระดับนานาชาติ ในการยกระดับการดำเนินงาน สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

- การพัฒนากลไกและเครือข่ายการขับเคลื่อนทางวิชาการและทางนโยบาย โดยอาศัยความร่วมมือกับองค์กรนานาชาติที่เป็นภาคียุทธศาสตร์
- การจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาบทเรียน จากความร่วมมือกับต่างประเทศและการพัฒนาข้อมูลสารสนเทศด้านวิเทศสัมพันธ์
- การพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมการสร้างเสมอภาคทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานในและต่างประเทศ โดยมุ่งสร้างขีดความสามารถของเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบ ผ่านการประเมินทักษะ การส่งเสริมการเรียนรู้ และการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล

ความสำคัญ

- สนับสนุนการดำเนินภารกิจที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ด้วยกลยุทธ์ที่มุ่งหาแนวทางการวิจัยและการสื่อสาร โดยเน้นผลักดันให้เกิดการส่งต่อต้นแบบการทำงานและข้อเสนอเชิงนโยบายไปยังหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม

- กสศ. มีการแบ่งโครงสร้างการทำงานด้านวิจัยอย่างเป็นระบบ เป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การจัดทำฐานข้อมูลและตัวชี้วัดเพื่อการติดตามสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การวิจัยเชิงระบบและการประเมินผล และการบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมเพื่อขยายผลนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม การทำงานด้านวิจัยจำเป็นต้องมีการวางแผนการทำงานเชิงบูรณาการ คือ การเชื่อมโยงกับการดำเนินภารกิจที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เป็นระบบ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล การวิจัยเชิงระบบ และการประเมินผลได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละภารกิจ และลดความซ้ำซ้อนของการทำงานด้านงานวิจัยและฐานข้อมูลภายในองค์กร
- ในระยะที่ผ่านมา กสศ. ได้จัดทำงานวิจัยเฉพาะประเด็นและงานวิจัยเชิงระบบระดับประเทศ (macro research) ที่ทันสถานการณ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การผลิตงานวิจัยระดับพื้นที่ (micro research) ยังไม่เพียงพอต่อการสนับสนุนการดำเนินงานเชิงพื้นที่ เพื่อสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อันเป็นจุดเน้นที่สำคัญของแผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570
- กสศ. ได้ทำการพัฒนาฐานข้อมูลและการวิจัยเชิงระบบยังผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. ตลอดช่วงวัย อาทิ ครอบครัวและเด็กปฐมวัย เยาวชนช่วงชั้นรอยต่อกับการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ และการพัฒนาทุนมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้ภาคีหรือหน่วยงานอื่นนำฐานข้อมูลและงานวิจัยดังกล่าวไปขยายผลต่อ ในแง่การวิจัยพัฒนา และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายของตน ตลอดจนการขับเคลื่อนนโยบายระดับประเทศ ยังคงเป็นความท้าทาย
- การติดตามประเมินผลและถอดบทเรียนของโครงการไม่เพียงพอต่อการนำไปสู่การจัดการความรู้และการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

- ภาพลักษณ์ของ กสศ. ในแง่การทำงานช่วยเหลือเด็ก เยาวชน และประชาชนที่ยากจน หรือด้อยโอกาส ช่วยสนับสนุนการระดมความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม กสศ. ยังต้องอาศัยการสื่อสารในแง่บทบาทเชิงกลยุทธ์ในฐานะ “ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ” ผ่านการใช้งานวิจัย ฐานข้อมูล และนวัตกรรม เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างความเป็นเจ้าของและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายมากยิ่งขึ้น
- การสื่อสารเรื่องคุณค่าของการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อหลอมรวมพลังภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (share the same mindset) เริ่มเห็นเป็นรูปธรรม จากการที่หลายหน่วยงานเริ่มมีเป้าหมายร่วม (co-vision) หรือพร้อมสนับสนุนการทำงานของ กสศ. การทำงานในระยะถัดไปจึงเน้นการร่วมออกแบบการทำงาน (co-design) หรือ การร่วมคิดร่วมสร้าง (co-creation) และการร่วมสนับสนุนด้านทรัพยากร (resource commitment) ทั้งด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล และด้านข้อมูล เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนต่อกลุ่มเป้าหมาย
- การสื่อสารเพื่อกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในระบบนิเวศการศึกษา ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ตลอดจนภาควิชาการ และภาคธุรกิจเพื่อสังคม ทั้งระดับประเทศและระดับพื้นที่ (All for Education) คือแก่นหลักในการทำงานเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างยั่งยืนของ กสศ. ในฐานะ “ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ”

ผลลัพธ์ระดับแผนงาน

- กสศ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนามาตรการเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสรายบุคคล
- กสศ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนามาตรการเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงโอกาสการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับและการคงอยู่ในระบบการศึกษาได้สูงตามศักยภาพ โดยใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงระบบของ กสศ. อาทิ นวัตกรรมต้นแบบเพื่อป้องกันการหลุดออกนอกระบบช่วงชั้นรอยต่อ และงานวิจัยเพื่อสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ
- กสศ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบรูปแบบการศึกษาทางเลือกและยืดหยุ่น
- นวัตกรรมประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ กสศ. พัฒนาขึ้นถูกนำไปใช้โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มนำร่องได้รับการพัฒนาในระดับบุคคลที่สอดคล้องกับการประเมินผล
- หน่วยงานภาคียุทธศาสตร์ปรับการจัดสรรงบประมาณตามหลักความเสมอภาค โดยอ้างอิงข้อค้นพบจากงานวิจัยของ กสศ.

- นวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้รับการส่งต่อและขยายผลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- กสศ. มุ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตและพัฒนาครู ซึ่งระบุจุดคานงัด อันนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการจัดสรรครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล
- เกิดกลไกการสื่อสารรณรงค์และการระดมทรัพยากรจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้มีความยั่งยืนทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ
- เกิดการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ จากการใช้ฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายและระบบนิเวศการเรียนรู้

โครงการสำคัญ

การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมเพื่อสนับสนุนภารกิจที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ในทุกระดับของระบบนิเวศการศึกษา ประกอบด้วย เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ครูและนักจัดการเรียนรู้ ตลอดจนภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่การผลักดันและขับเคลื่อนเชิงนโยบายในระดับหน่วยงาน ระดับพื้นที่ และระดับประเทศ

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน เด็ก เยาวชน และประชาชน หลายช่วงวัย

- การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) อย่างต่อเนื่อง
- การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการชี้เป้าเพื่อติดตามการดำเนินงานลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในภาพรวม ทั้งระดับพื้นที่และระดับรายบุคคล
- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการผลักดันนโยบาย ผ่านการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างเครือข่ายนักวิจัยเฉพาะด้าน เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย บนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์
- การวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาตัวตน (identity development) ในเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง
- การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มิติสังคมและวัฒนธรรม ควบคู่กับมิติเศรษฐกิจ
- การวิจัยเพื่อศึกษาระบบนิเวศและถอดบทเรียนกลไกการสร้างความมั่นคงทางสังคม (social safety net) ของครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ (non-government) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- การประเมินผลทักษะด้านอารมณ์และสังคม (socio-emotional skills)

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน เด็กก่อนวัยเรียน (0-3 ปี) และเด็กที่อยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับ (3-14 ปี)

- การบูรณาการฐานข้อมูลเด็กปฐมวัยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระดับประเทศและระดับพื้นที่ ครอบคลุม ข้อมูลความพร้อมเข้าสู่ระบบการศึกษา (Thai School Readiness Survey) และข้อมูลพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแบบตัวอย่างซ้ำ (Early Childhood Longitudinal Data)
- การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัว เพื่อลดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษา
- การวิจัยเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย ผ่านบริการฟื้นฟูทางไกล
- การวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมหรือมาตรการต้นแบบเพื่อป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน ในช่วงชั้นรอยต่อ
- การพัฒนาฐานข้อมูลประเมินสถานะความพร้อมการเข้าสู่ตลาดแรงงาน พร้อมตัวชี้วัดสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงต่อการหลุดออกนอกระบบการศึกษาหลังการศึกษาภาคบังคับ
- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลบัญชีรายจ่ายด้านการศึกษาแห่งชาติ (National Education Accounts: NEA) อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนให้เกิดการจัดสรรงบประมาณที่สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน เด็กในระดับการศึกษาภาคบังคับ (3-14 ปี) ที่หลุดออกนอกระบบการศึกษา

- การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการศึกษาทางเลือกและยืดหยุ่น รวมถึงนวัตกรรมต้นแบบเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการศึกษาพฤติกรรมการเรียนของเด็ก
- การสนับสนุนระบบการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีมาตรฐานและสอดคล้องกับทักษะที่เด็กพึงมีในอนาคต
- การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการทำงานชุดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือเด็กนอกระบบการศึกษา อาทิ การพัฒนาระบบหลักประกันสิทธิและโอกาสทางการศึกษาและสังคม การวางแผนดูแลและให้บริการเด็ก

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน เยาวชนในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (15-24 ปี)

- การวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมหรือมาตรการต้นแบบเพื่อป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน ในช่วงชั้นรอยต่อ และสนับสนุนโอกาสการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

- การวิจัยเพื่อศึกษาความท้าทายที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ หลังการศึกษาภาคบังคับ ในมิติครอบครัว
- การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลนักเรียนและนักศึกษาที่ได้รับการอุดหนุนหรือได้รับทุนการศึกษาของ กสศ. เพื่อพัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมให้สอดคล้อง
- การวิจัยเพื่อสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ ผ่านการติดตามผลลัพธ์การคงอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา และการผลักดันมาตรการเพื่อส่งต่อให้ผู้เรียนได้เรียนสูงสุดตามศักยภาพ (การศึกษาภาคบังคับสู่การศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ)

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุนเยาวชนนอกระบบการศึกษา (15-24 ปี) และประชากรวัยแรงงาน

- การวิจัยเพื่อศึกษาบทบาทของครอบครัว
- การวิจัยเชิงระบบด้านการจ้างงานเยาวชน
- การถอดองค์ความรู้จากต้นแบบการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบในระดับพื้นที่
- การพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และเรื่องการจัดการศึกษาทางเลือกและยืดหยุ่น
- การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล
- การวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะเยาวชนที่สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจบริการ (human service sector)

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน ครูและนักจัดการเรียนรู้ ในและนอกระบบการศึกษา

- การวิจัยเพื่อขยายผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา หรือจัดทำและผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบาย
- การวิจัยเพื่อติดตามและพัฒนานวัตกรรมการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยเฉพาะแพลตฟอร์มการประเมินทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียน (Platform for Innovative Learning: PILA) ที่นำร่องในโรงเรียนต้นแบบ เพื่อประเมินผลการนำไปประยุกต์ใช้โดยครูและโรงเรียน รวมทั้งการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย
- การวิจัยเพื่อการผลิตและพัฒนาครูเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการศึกษาระบบนิเวศการผลิตและจัดสรรครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อผลักดันเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

- การวิจัยเพื่อถอดบทเรียนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบจากมาตรการส่งเสริมความเสมอภาคในวิทยาลัยอาชีวศึกษา
- การวิจัยเพื่อการส่งเสริมการศึกษาทางเลือกและยืดหยุ่น ผ่านการถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและการศึกษาระบบนิเวศส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อผลักดันเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องการเชื่อมโยงการศึกษาในระบบและนอกระบบ ตลอดจนการศึกษาทางเลือก
- การวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดสรรงบประมาณตามหลักความเสมอภาคให้สอดคล้องกับบริบทและขนาดของสถานศึกษา โดยอ้างอิงจากกรอบมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียน (Fundamental School Quality Level: FSQL) เป็นหลัก

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน การสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

- การวิจัยเพื่อพัฒนากลไกการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาระดับพื้นที่ ผ่านการถอดบทเรียนและการพัฒนาศักยภาพทุนทางสังคมในพื้นที่
- การวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือหนุนเสริมศักยภาพผู้มีบทบาทสำคัญในการทำงานเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของวาระความเสมอภาคทางการศึกษาระดับพื้นที่
- การขยายผลเรื่องการบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคม โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะอาชีพ การจ้างงาน และการสร้างทุนทางจิตวิทยา (psychological literacy)
- การขยายผลนวัตกรรมทางการเงินระดมทุน (Innovative financing) อาทิ การผลักดันออกตราสารหนี้เพื่อส่งเสริมความยั่งยืน (sustainability-linked bond) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

งานวิจัยและนวัตกรรมมุ่งสนับสนุน กระบวนการทำงานอย่างบูรณาการ การเรียนรู้ และการพัฒนา ภายในองค์กร

- การพัฒนาหลักฐานเชิงประจักษ์จากต้นแบบการดำเนินงาน เพื่อประเมินผลลัพธ์
- การสร้างเครือข่ายนักวิจัย นักวิชาการ และนวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พร้อมพัฒนาศักยภาพบุคลากรกลุ่มดังกล่าว
- การขยายผลระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ที่รวบรวมและสื่อสารองค์ความรู้ผ่านการสังเคราะห์จากการดำเนินภารกิจเพื่อตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ดังกล่าวในการออกแบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การสื่อสารเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือจากภาคีเชิงกลยุทธ์และการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

- การสื่อสารข้อมูล องค์กรความรู้ และหลักฐานเชิงประจักษ์สู่สาธารณะ เพื่อสนับสนุนให้เกิดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษา
- การสื่อสารรณรงค์นโยบายสาธารณะ และการระดมทรัพยากร เพื่อรองรับทุกภารกิจงานของ กสศ.
- การพัฒนาช่องทางการสื่อสารสาธารณะ ที่เชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนวงจรการเรียนรู้ ผ่านการตีความข้อมูล องค์กรความรู้ และหลักฐานเชิงประจักษ์ อันเป็นการเอื้อให้การสื่อสารไปถึงฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งระดับประเทศและระดับพื้นที่
- การใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย อาทิ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก (bottom-up) กลยุทธ์การกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) และกลยุทธ์การร่วมคิดร่วมสร้าง (co-creation) ตลอดจนกลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม (social marketing) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และความตระหนักรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคียุทธศาสตร์ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระเบียบกฎหมาย และนโยบาย ในระดับพื้นที่และระดับประเทศ
- การให้ความสำคัญกับการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) และการพัฒนาแกนนำการสื่อสารรณรงค์ (change agent) ระดับพื้นที่ เพื่อสื่อสารความสำเร็จการดำเนินงานระดับฐานรากหรือระดับปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดกองทุนระดมทรัพยากรระดับจังหวัด และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในระดับประเทศ
- การพัฒนาระบบระดมความร่วมมือและระดมทุน ผ่านการพัฒนาแพลตฟอร์มและกิจกรรมการระดมทุน และการรณรงค์ส่งเสริมความตระหนักรู้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญ

- สนับสนุนการดำเนินภารกิจที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) งานวิจัย และการสื่อสาร ด้วยกลยุทธ์ที่มุ่งหาแนวทางการบริหารจัดการองค์กรแบบบูรณาการ อันครอบคลุม การบริหารจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมองค์กร กระบวนการทำงาน และระบบสนับสนุนภายในองค์กร

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม

- บุคลากรมีภาระงานธุรการที่มากเกินไปกว่าจะสามารถมีเวลาเพื่อให้นักวิชาการทำงานเชิงคุณภาพ (high impact) มากกว่าเชิงปริมาณ
- กสศ. มีการสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ทักษะและสมรรถนะสำหรับการขับเคลื่อนภารกิจตามกลยุทธ์ขององค์กร คือ มาตรการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน และการกำกับองค์กรให้เป็นไปตามกฎหมาย ยังต้องอาศัยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของหน่วยงานของรัฐ
- กสศ. มีองค์ความรู้ จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านการสร้างร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการดำเนินงานด้านการวิจัย และการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น หากถูกรวบรวม จัดเก็บ สื่อสาร และสามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นระบบ
- กสศ. มีการพัฒนาฐานข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงานในทุกภารกิจ ทั้งการดำเนินภารกิจเพื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การดำเนินการกระบวนการภายในด้านการวิจัยและการสื่อสาร รวมถึงการดำเนินงานเพื่อการเรียนรู้ และพัฒนาภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม ฐานข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังขาดการเชื่อมต่ออย่างเป็นระบบ ตลอดจนกระบวนการทำงานภายในองค์กรยังบูรณาการ และเชื่อมต่อการทำงานยังไม่เพียงพอ ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนกลยุทธ์ขององค์กร

- แม้ว่าการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ ปี 2565-2567 กสศ. ได้บรรลุเป้าประสงค์ต่อกลุ่มเป้าหมายผ่านผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนมากขึ้น แต่การดำเนินโครงการและกิจกรรมของแต่ละแผนงานให้สอดคล้องกับแนวทางตามแผนกลยุทธ์ ปี 2568-2570 พร้อมการประเมินผลผลิต (output) และผลลัพธ์ (outcome) อย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม วัดได้ และตรวจสอบได้ คือ ความท้าทายที่สำคัญ

ผลลัพธ์ระดับแผนงาน

- ระดับความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรดีขึ้น
- ศักยภาพของพนักงานถูกพัฒนาให้ตอบโจทย์การขับเคลื่อนภารกิจตามเป้าประสงค์ขององค์กร
- กระบวนการทำงานและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้รับการปรับปรุงตามข้อมูลหรือข้อเสนอแนะที่เป็นระบบ จนนำไปสู่การลดระยะเวลาการทำงานของพนักงาน
- การบริหารสัญญาโครงการและงานจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด
- องค์กรมีความน่าเชื่อถือ โดยผ่านการประเมินมาตรฐานจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาลองค์กรจากหน่วยงานที่กำกับดูแลการประเมินที่เกี่ยวข้อง
- ระยะเวลาการทำงานของระบบบริหารจัดการสำนักงานลดลง เพื่อให้ นักวิชาการได้ใช้เวลาในการทำงานเชิงคุณภาพ (high impact) มากขึ้น
- ฐานข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรได้รับการบูรณาการ (integrated) มีความปลอดภัย ถูกต้อง และเป็นไปตามกฎหมาย จนสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงของนักวิชาการในการนำไปใช้ในการขับเคลื่อนภารกิจ
- เกิดระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับบุคลากรในทุกตำแหน่ง
- การดำเนินภารกิจขององค์กรเป็นไปตามกรอบทิศทางของแผนกลยุทธ์ ปี 2568-2570 แผนการดำเนินงานรายปี และแผนการใช้เงินประจำปี ผ่านการประเมินผลผลิต (output) และผลลัพธ์ (outcome) ที่วัดได้เป็นรูปธรรม

โครงการสำคัญ

การบริหารและพัฒนาบุคลากร

- การสรรหาและพัฒนาบุคลากร
- การเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากรบุคคลด้วยการพัฒนาทักษะและค่านิยมองค์กร
- การสร้างระบบการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสขององค์กร

การบริหารและพัฒนาระบบงานด้านธรรมาภิบาล

- การสนับสนุนการบริหารจัดการภายในสำนักงาน อาทิ งานบริหารและติดตามสัญญา งานจัดซื้อจัดจ้าง งานธรรมาภิบาลข้อมูลภายในองค์กร งานภายในสำนักงานเพื่อการบริหารภาคีและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งให้ความสำคัญกับการดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญาผ่านกระบวนการติดตามแจ้งเตือนเพื่อลดความเสี่ยงการส่งมอบงานไม่เป็นไปตามระยะเวลา
- การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน และการกำกับองค์กรให้เป็นไปตามกฎหมาย อาทิ การอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ภาคีผู้ร่วมขับเคลื่อนการทำงาน ระบบตรวจสอบงบประมาณโครงการ ระบบราคากลางในงานจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารสัญญา ระบบบริหารจัดการด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การตรวจสอบการดำเนินโครงการในแต่ละแผนงานเพื่อพัฒนาระบบควบคุมภายใน การพัฒนาปรับปรุงกฎระเบียบให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กร

งานเทคโนโลยีสารสนเทศ

- งานพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อรองรับการปฏิบัติงานของสำนักงาน โดยการบำรุงรักษา และการพัฒนาระบบใหม่ทดแทนระบบเดิม
- งานบริการโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
- งานตรวจสอบประเมินความเสี่ยงและความมั่นคงปลอดภัยด้านเทคโนโลยี

การบริหารและพัฒนางานสนับสนุนการขับเคลื่อนกลยุทธ์องค์กร

- การเพิ่มประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนภารกิจตามแผนการดำเนินงานประจำปี
- การปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผน
- การบริหารงบประมาณทุกแหล่งเงินให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ต่อกลุ่มผู้รับผลประโยชน์ตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561
- การพัฒนาระบบงานทางการเงิน การงบประมาณ และการบัญชี ให้เป็นไปตามมาตรฐาน และสอดคล้องกับการทำงานตามภารกิจ
- การพัฒนากระบวนการติดตามรายงานผลลัพธ์ ตามแผนกลยุทธ์องค์กร แผนการดำเนินงานประจำปี และแผนการใช้จ่ายเงินประจำปี

แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2568-2570

ISBN 978-616-8307-34-2

พิมพ์ครั้งที่ 1

เดือนกรกฎาคม 2567

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

อาคารเอส.พี. (อาคารเอ) ชั้น 13

เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์ 0-2079-5475

www.eef.or.th

ออกแบบโดย

บริษัท 1924 สตูดิโอ จำกัด

147 ซอยเทศบาล แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ 09-4935-9445

พิมพ์ที่

บริษัท ชันด์การพิมพ์ จำกัด

67 ถนนรองเมือง ซอย 3 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

โทรศัพท์ 0-2216-4344-5

แผนกลยุทธ์ กสศ.
ปี 2568-2570
ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

Catalyst for Sustainable Systems Change

เหนี่ยวนำทุกความร่วมมือ
จุดประกายการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยั่งยืน
ด้วยความเชื่อมั่นในศักยภาพของเด็กและเยาวชนทุกคน
ให้มีโอกาสที่เสมอภาคในการพัฒนาประเทศไทย

